ALEVÎ İNANÇ BİRLİĞİ VAKFI
Yayın: 4

ULUSLARARASI GEÇMİŞTEN GELECEĞE ALEVÎLİK SEMPOZYUMU

8–10 Aralık 2018
ANKARA

SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ

Hazırlayan
ALEVÎ İNANÇ BİRLİĞİ VAKFI

Uluslararası Geçmişten Geleceğe
Alevîlik Sempozyumu

Matbaa Sertifika No: 19371

Birinci Baskı: *Aralık 2018*

Bu kitap Alevî İnanç Birliği Vakfı Yayınıdır.

ISBN : 978-605-81010-0-5

© Copyright 2018
Bu kitabın hakları Alevî İnanç Birliği Vakfı'na aittir. Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilmeden kitaptan alıntı yapılamaz; Alevî İnanç Birliği Vakfı'nın yazılı izni olmadan radyo ve televizyona uyarlanamaz; oyun, film, elektronik kitap, CD ya da manyetik bant haline getirilemez; fotokopi ya da herhangi bir yöntemle çoğaltılamaz, yayınlanamaz ve dağıtılamaz.

Basım Yeri:
İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
İskitler Büyük Sanayi 1.Cad. No:95/6
Tel: 0312 310 59 95 - 342 43 00

Sempozyuma Destek Veren Kurumlar

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI | TÜRK TARİH KURUMU | TİKA | KEÇİÖREN BELEDİYESİ

MODERNLEŞEN ALEVİLİKTE SİYASALLAŞMA ve SİYASİ PARTİLERLE İLİŞKİLER

Dr. Öğr. Üyesi Abdülkadir YELER*

Özet

Türkiye'de 1950'li yıllardan itibaren başlayan ve 1990'lı yıllara kadar yoğun olarak devam eden kırsal alandan kent merkezlerine göçler, çok boyutlu sosyolojik değişimleri de beraberinde getirmiştir. Şehirleşme, modernleşme ve siyasallaşma gibi sosyolojik süreçlerin yoğun olarak tecrübe edildiği bu dönem, tüm geleneksel yapılarda çözülmelere sebep olduğu gibi, Alevi toplumunu da ciddi oranda etkilemiş, asırlar boyu devam eden bir geleneğin temellerini sarsarak, yeni sosyal ortamlarda yeniden inşa sürecine sevk etmiştir. Özellikle 1960-1990 arası dönem, Alevi toplumu açısından yapısal dönüşüm aşaması olmuştur. Türkiye'nin yüzleştiği modernleşme krizi, çok partili siyasi hayata geçişin bir sonucu olarak ortaya çıkan siyasi kimlikler, dini boyutu ön planda olan Alevi toplumunu siyasi bir topluma dönüştürmüş ve yeniden inşa edilen Alevi kimliğinde de siyasi boyutu güçlendirmiştir. Aleviler, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren siyasi alanlarda görünmeye başlasalar bile, siyasallaşmaları, 1950'lerde Demokrat Parti ile irtibatlarıyla başlamış ve sonraki dönemlerde de farklı siyasi partilerle ilişkileri hatta Birlik Partisi ve Barış Partisi gibi kendilerine ait siyasi parti deneyimleriyle farklı boyutlara evirilmiştir. Nitekim bugün Alevilik denildiğinde, dini ve kültürel boyutlarıyla birlikte, siyasi bir kimlik hareketi algısı ön plana çıkmaktadır.

Bu bildiride, modernleşmenin etkileri de dikkate alınarak, Alevilerin siyasallaşma süreci ve bu süreçte siyasi partilerle ilişkileri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alevilik, modernleşme, siyasallaşma.

* İstanbul Medeniyet Üniversitesi Öğretim Üyesi

Giriş

1900'lü yılların başına kadar, Anadolu'nun dağ köylerinde gözlerden uzak bir yaşam sürdüren Aleviler, bu tarihlerden itibaren kamusal alana çıkmaya başladılar. Aleviliğin toplumda ve ülke siyasetinde görünürlüğünü doğrudan etkileyen süreç ise, Cumhuriyetin kuruluşunda aktif rol almalarıyla başlamıştır. Bu konuda diğer bir dönüm noktası ise Türkiye'de 1950'li yıllardan itibaren sanayileşmede yaşanan gelişmelerin, köyden kente göçlere, buna paralel olarak yurtdışına göçlere ivme kazandırması, Aleviliğin de bu dönemde kente ve ardından Avrupa ülkelerine göç etmesi olmuştur. Tarihsel ve sosyolojik açıdan birçok neden ve sonucu olan bu iki süreci esas almak, bu zamana kadar dinî bir hareket olarak görülen Aleviliğin, sosyal, siyasî, dinî ve kültürel boyutları olan bir kimlik hareketine dönüşümünü izlemeyi kolaylaştıracaktır.

Selçuklu ve Osmanlı dönemine bakıldığında ise, Alevilerin merkezden uzak ve merkeze muhalif bir grup olduğu görülmektedir (Yılmaz, 2005: 19-20). Bu her iki devlet tecrübesinde de, Aleviler devletle çatışma içinde olmuşlar ve adeta varlık sorunu yaşamışlardır. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte halifeliğin kaldırılması ve laiklik ilkesinin getirilmesi, Alevilerce olumlu karşılanmış ve cumhuriyetle barışık hatta cumhuriyet devrimlerini destekleyici olarak kendilerini konumlandırmışlardır. Böylece asırlardır süregelen varlık sorununu aşmış oldukları görülmektedir.

Cumhuriyet döneminde yaşanan tecrübeler, Aleviler için varlık sorununun aşıldığı, bunun yerini kimlik sorunu gibi halen güncelliğini koruyan yeni bir tartışma alanının aldığını göstermektedir. Çünkü Aleviler her ne kadar Cumhuriyetle birlikte devletle olan ilişkilerini düzenleyip devletin kurumlarını sahiplenmeyi deneseler de, kapalı toplum özelliğini ve muhalif kimliklerini uzun yıllar korumuşlar ve neticede yine devletin uygulamalarından memnuniyetsizlik duyan, varlıklarını garanti altına alabilmek için çeşitli taleplerde bulunan bir çizgiyi benimsemişlerdir. Bu taleplerin ve dinî, kültürel ve sosyal bakımdan Aleviler için belirleyici grupsal niteliklerinin onları her dönemde siyasetle temas halinde tutan başlıca olgular olduğu anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada, söz konusu olgular eşliğinde Alevilerin modernleşme süreçleri de izlenerek siyasetle ilişkileri incelenmektedir. Öncelikle modernleşmenin etkilerine değinilmiş, geleneksel yapılarının çözülmesiyle birlikte referans noktalarının değişmesine dikkat çekilmiştir. Ardından,

Alevilerin ülke içindeki ve yurtdışındaki örgütlenmelerinin, grubun siyasallaşmasına teşviki ele alınmıştır.

Bildirinin ikinci kısmında, Alevilerin siyasi parti deneyimleri, son kısmında ise siyasi partilerle ilişkileri incelenmiştir. Bu kısımda ayrıca siyasi partilerin alevi aday tercih etme nedenleri ve bu bağlamda siyasi partilerin Alevileri siyasette nasıl konumlandırdıkları meselesi tarihsel tecrübelerden örnekler üzerinden değerlendirilmiştir.

Araştırmada Aleviliğin tarihçesi ve Alevilerin, dinî ve sosyo-kültürel özelliklerine sadece konuyla alakaları düzeyinde çok az atıflarda bulunulmuş, detaylara girilmemiştir.

1. Alevilerin Siyasallaşma Süreci

1.1. Alevilerin Kimlik Siyaseti Yahut Siyasi Kimliği

Alevilerin kurumsal bağlamda siyasetle ilişkileri için tarihî veya dönemsel bir başlangıç belirlemek gerekirse, tartışmasız Cumhuriyetin ilanı öne çıkacaktır.

Türkiye'de Milli Mücadelenin yıllarında Alevilerin Milli Mücadeleye destek vermeleri, Cumhuriyetin kuruluşu sürecinde etkin rol oynamaları ve Mustafa Kemal Atatürk ile Aleviler arasındaki iletişim bilinmektedir. Hatta bu durum birçok araştırmaya da konu olmuştur.* Alevilerin Atatürk ve Cumhuriyetle ilişkileri, onların sosyal ve siyasî arenada bir kimlik hareketi olmaları konusunda olumlu bir başlangıç kabul edilebilir.

Atatürk, kurtuluş mücadelesinin geniş bir ittifak ve halkın katılımıyla kazanılabileceğini düşündüğünden, çeşitli grupların liderlerinin desteğini talep etmiştir. Bu bağlamda dinî niteliği olan birçok grup milli mücadeleye destek vermişlerdir. O dönemde Atatürk, milli mücadeleye destek istemek üzere Alevi - Bektaşi grupların liderleriyle de irtibata geçmiştir. Alevi-Bektaşi gruplarla ilişki konusunda en bilinen örnek, Atatürk'ün 23 Aralık 1919 tarihinde Kırşehir'de bulunan Hacı Bektaş Veli Dergâhını ziyaret ederek Bektaşiliğin Çelebiler kolunun Postnişini

* Bu konudaki bazı çalışmalar şunlardır: İbrahim Bahadır, Cumhuriyetin Kuruluşu Sürecinde Atatürk ve Aleviler, Kalan Yay., İstanbul, 2002; Cemal Şener, Atatürk ve Aleviler, Etik Yay., 2006 ; Hülya Küçük, Kurtuluş Savaşında Bektaşiler, Kitap Yay., İstanbul, 2003; Baki Öz, Kurtuluş Savaşında Alevi – Bektaşiler, Can Yay., İstanbul, 1990.

Ahmet Cemalettin Çelebi ve Babagan kolunun Dedebabası Salih Niyazi Baba ile görüşüp Kurtuluş Savaşına Alevi-Bektaşi çevrelerin desteklerini istemesidir. O güne kadar Atatürk ile Cemalettin Çelebi arasında birçok görüşme ve haberleşmenin olduğu bilinse de (Bal, 2010: 67) bu görüşme Alevilerin Cumhuriyetle ve Atatürk'le ilişkisi konusunda referans gösterilen bir görüşmedir.

Daha sonra Meclis açıldığında Cemalettin Çelebi Milletvekili olmuş, hatta Atatürk Meclis Başkanı iken, Cemalettin Çelebi Meclis Birinci Başkan Vekilliği görevini üstlenmiştir (Bal:2010: 73). Bu durum aynı zamanda Alevilerin Cumhuriyet döneminde siyasal alandaki varlıklarının ilk örneği olarak da kabul edilebilir.

Öte yandan Aleviler tekke ve zaviyelerin kapatılmasına itiraz etmeden destek vermelerinde olduğu gibi birçok reformu desteklese de, Alevi topluluğunun, sosyo-kültürel ve siyasî görüşleri açısından homojen bir yapıda bulunmadığı göz önünde bulundurularak, Cumhuriyeti ve reformları topyekûn destekledikleri fikrinin iddialı olduğu dile getirilmektedir (Örneğin: Güler, 2008:182).

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda bu şekilde gündeme gelen Aleviler devam eden süreçte, 1924 yılında Diyanet İşleri Başkanlığının kurulması, 1925 yılında Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasına dair kanun, 1937 yılında gerçekleşen Dersim İsyanı gibi konularla gündemde kalmışlardır.

Alevilerin siyasî alanda görünürlük kazanmalarına dolaylı katkıda bulunan önemli bir gelişme de Köy Enstitülerinin kurulmasıdır. Alevilerin önemli bir kesiminin Halkevlerini ve Köy Enstitülerini benimseyerek çocuklarını buralarda eğitime göndermeleri, Alevilerin devlet okullarıyla irtibatı ve günümüz Alevi aydınlarının ve siyasetçilerinin yetişmesi açısından önemli bir başlangıç noktası olmuştur.

Aleviler her ne kadar Cumhuriyetin kuruluşu aşamasında ve daha sonraki süreçte kamusal alanla doğrudan irtibata geçseler de 1950'li yıllara kadar hala köylerde yaşıyorlardı. Alevilerin gizlilikten kamusala doğru yolculukları 1950'li yıllarda başlayan köyden kente yoğun göç dalgalarının sonucudur (Şahin, 2002:128). Bu dönemden itibaren tüm Türkiye'de görülen göç hareketlerine paralel olarak, Aleviler de köylerden kent merkezlerine göç etmişler ve kent merkezlerinde de kendilerine yeni hareket alanları oluşturmuşlardır.

Alevilikte kimlik problemi tam da Alevi nüfusun kentlere göç etmeleri ve kentleşme olgusunun beraberinde getirdiği değişimlerin ardından öne çıkmıştır. Zira cemaat hayatının hâkim olduğu, dedelik kurumunun etkili olduğu köydeki hayat tarzı, şehir ortamında uygulama zorluklarıyla karşılaşmıştır. Bu durum Türkiye'nin genel olarak köyden kente göç sürecinde yaşadığı sorunlarla benzerlikler arz etmektedir. Bilindiği üzere Türkiye'de kentleşme süreci, batı ülkelerinde görülen kentleşmeden farklı bir seyir izlemiştir. Özellikle 1950'li yıllardan başlayarak büyük ivme kazanan kent ile köy arasındaki iletişimin ve ulaşımın sağlanmaya başlanması, köylerden şehir merkezlerine göçleri artırmıştır. Birçok sosyal sonucun ve değişmenin yanı sıra, kentlere göç, köylerdeki yapıyı alt üst etmiş, yüzyılların getirdiği yerleşmiş inanç ve gelenekler de sarsılmıştır. Alevi toplumunda da yaşanan benzer sarsıntılara, göçler sonucu oluşan yeni ortamda dede-talip münasebetlerini sağlayan sosyal yapının çözülmesi Aleviler için çeşitli sorunlara yol açması örnek olarak verilebilir. Bu süreçte birçok Alevi dedesi işlevini sürdüremez hale gelmiş, talipler ise daha önce her konuda başvurdukları dedelerden yoksun kalmışlar, hatta inanç yönünden de adeta bir boşluğa düşmüşlerdir. Şehir ortamında, hem dedeler hem de talipler bakımından, köydeki sosyal ortamı ve o ortamda yerine getirilen cem gibi törenleri devam ettirmek pek mümkün olmamıştır (Dönmez, 2007).

Aslında 1950'li yıllarda başlayan süreç ve göçler, Alevi meselesinin seyrini çok boyutlu olarak değiştirmeye başlamıştır. İletişim ağlarının kurulması, ilköğretimin zorunlu kılınması, sanayileşme ve beraberinde getirdiği kırdan kente göç, Alevilerin sosyal marjinalliğine de son vermiştir (Massicard, 2005: 53). Öte yandan göçle birlikte kamusal alana çıkma, Aleviler için hem görünürlüğün hem de kurumsallaşmanın başlaması sürecidir.

27 Mayıs askeri darbesinin ardından 1961 yılında hazırlanan anayasanın getirdiği sosyal ortam, Alevilerin kendilerini sosyal ve siyasî alanlarda ifade edebilmelerine imkân tanımıştır. Alevi meselesi de bu dönemde yetkili makamların iradesiyle ilk kez bu denli açık bir biçimde kamusal alanda yer bulmuştur. 1963 yılında Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel Alevilerin bazı ileri gelenlerinden, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde ülkedeki tüm mezhepleri temsil edebilen bir "mezhepler bürosu" kurulması yönündeki görüşlerini bildirmelerini talep etmiştir. Fakat muhtemeldir ki ülkedeki mevcut konjonktür böyle bir açılıma hazır ol-

madığından, basın yayın organlarının da etkisiyle, Aleviliğin bir mezhep olmadığını iddia eden yayınlar yapılmış ve buna bir tepki olarak da bir grup Alevi öğrenci bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildiri "Alevi" kelimesinin ilk kez kullanıldığı belge olmuştur (Massicard, 2007: 55). Bildiriyi hazırlayan öğrenciler arasında, sonraki yıllarda kamuoyu tarafından yakından tanınacak olan ve bazıları Alevilerin siyasî faaliyetlerine öncülük eden Seyfi Oktay, Kahraman Aytaç, Engin Dikmen, Taki Davutoğlu ve Ali İlhan Hep gibi isimler bulunmaktadır ve gurubun sorumluluğunu da Mustafa Timisi üstlenmiştir.

Alevilerin ilk kimlik hareketi sayılabilecek bu olayların ardından şehir merkezlerinde Alevi dernekleri kurulmaya başlanmış, bu dernekler vasıtasıyla çeşitli kültürel etkinlikler yapılmıştır. Bütün bunlar bir taraftan Alevi kimlik hareketinin diğer taraftan da Alevilerin kurumsallaşma sürecinin ciddi bir ivme kazanmasına vesile olmuştur.

Bu hadiselerden anlaşılıyor ki, 1960'lı yıllardan 1980'li yıllara kadar olan dönem Aleviler için hem şehir hayatına uyum süreci hem de siyasallaşma açısından yoğun geçmiştir. Aleviler adına hak talebinde bulunabilecek yüksek eğitimli ilk kuşak bu dönemde ortaya çıkmıştır. Yine gelecek bölümünde ele alınacak olan ve Aleviler tarafından kurulan, Parlamentoya girmeyi başaran Birlik Partisi, Aleviler adına siyasi alanda faaliyet yürüten siyasi bir organizasyon olarak ortaya çıkmıştır. Bu sayede Alevilerin sesleri kamusal alanda daha gür bir şekilde çıkmaya başlamış, kurumsallaşma, kimliğin oluşması ve siyasallaşma bakımından daha görünür bir süreci mümkün kılmıştır.

Buna mukabil, bu süreç Alevi toplumu için bazı olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Alevi toplumu 1960'lı yıllardan başlayarak 1990'lı yıllara kadar devam eden, ideolojik kamplaşmaların ve sınıf çatışmalarının doğrudan tarafı olmuştur. Çoğu zaman Alevi olduklarını gizleyerek başka ideolojik kimliklerle kendilerini takdim etmeye çalışmışlar, Aleviliğin bazı uygulamalarının ve inanç ritüellerinin sıkça tartışıldığı bu dönemlerde Aleviliğin taşıyıcı unsuru olan gençler de bunu dramatik bir şekilde yaşamışlardır. Alevi gençlerin birçoğu bu süreçte kendi inançlarına ve geleneklerine yabancılaşmışlardır (Dönmez, 2003:20).

Her ne kadar kentleşme ve göçlerle birlikte, kamusal alanda ve siyasette görünürlükten söz edilebilse de, buna rağmen kentleşmenin ya-

şandığı ilk dönemlerde Alevilerin kendi kimliklerini gizleme alışkanlığı devam etmiştir. Özellikle şehir merkezlerine göçlerden sonra, dede-talip ilişkisinin kesilmesi sebebiyle Alevi gençlerin dinî eğitimden mahrum kalması, şehir merkezlerinde azınlık psikolojisinin yarattığı güvenlik ihtiyacı vb. nedenlerden dolayı Aleviler, Alevi olduklarını gizlemeyi tercih etmişlerdir. Böylece kendi varlıklarına tehdit olarak gördükleri Sünniliğin siyasal alanda giderek artan etkisine karşı bir refleks olarak da Sol ve Marksist hareketlerin içerisinde yer almışlardır.

1980'li yıllardan sonra ise, o döneme kadar her ne sebeple olursa olsun Alevi olduğunu gizlemek zorunda kalanlar, Alevi olduklarını açıklamaya başlamışlar ve dernek, vakıf gibi sivil toplum örgütlenmeleri yoluyla kurumsallaşmaya yönelmişlerdir. 1980'li yıllardan itibaren Alevi kimliğinin sahiplenilmeye başlanması sosyolojik açıdan birçok sebeple açıklanabilir. Örneğin; köylerden şehir merkezlerine göç eden Alevilerin çocukları, dede-talip ilişkilerinin kesintiye uğramasının da etkisiyle dinî eğitimden ve Alevi geleneğinden mahrum kalmışlardır. Bu süreçte dünyanın birçok bölgesinde olduğu gibi Türkiye'de de varlık göstermeye başlayan Sol ve Marksist hareketlerin içerisinde yer almışlar, gizlemek zorunda hissettikleri Alevi kimliği yerine farklı ideolojik kimliklerle kendilerini ifade etmeye çalışmışlardır. Sosyalizmin çökmesiyle birlikte Alevi kesimlerin büyük desteğini gören sol ve Marksist hareketlerin de önemini kaybetmesi üzerine kendini boşlukta hisseden Alevi gençler için Alevi kimliği kendilerini ifade etmeleri açısından yeni bir kimlik imkânı sunmuştur.

Meydana gelen bazı elim hadiseler de Alevi kimliğinin pekişmesi ve öne çıkmasında etkili olmuştur. Bunlar Kahramanmaraş, Çorum, Sivas ve İstanbul Gazi Mahallesi olaylarıdır. Aleviler için yıllarca unutulmayacak acıların yaşandığı bu olaylarla birlikte, Türkiye'de Sünni cemaatlerin siyasi ve sosyal alanda giderek artan faaliyetleri, hatta Sünni İslam'ın Refah Partisi (RP) ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) gibi siyasi partiler kanalıyla siyasi etkinliklerini artırmaları, Alevilerin bu gelişmeleri kendi varlıklarına bir tehdit olarak değerlendirmeleri ve Alevi kesimlerin önde gelen isimlerinin Aleviler adına hak talep edebilmenin kurumsallaşmak yoluyla mümkün olacağını düşünmeleri, Alevileri siyaset alanında kurumsallaşma konusunda teşvik ettiği gibi Alevi kimliğinin de tüm Alevi kesimler tarafından benimsenmesinin başlıca sebepleri olmuştur.

1980'li yıllarda Türkiye'de Sol ve Marksist hareketler anlamını yitirince, bu hareketler içerisinde yer alan Aleviler için Alevi kimliği yeni bir hareket alanı, yeni bir motivasyon kaynağı olmuştur. Buna ilaveten göçlerle şehir merkezine gelen ailelerin çocuklarının yükseköğrenim görüp meslek edinmeleri, kitlesel özgüvenin artmasına vesile olmuştur ve kimliğin doğrudan sahiplenilmesinde de bu özgüvenin büyük bir payı söz konusudur.

Böylece 1980'li yıllardan itibaren Aleviler, Alevi olduklarını açıkça söylemeye, yani Alevi kimliğini açıktan sahiplenmeye başladılar. Kısa sürede ülkenin farklı bölgelerinde birçok dernek ve vakıf kurdular. Toplumun geniş kesimleri Alevileri daha yakından tanımaya başladılar ve Alevilerin inançlarını, geleneklerini, taleplerini öğrenme imkânı buldular. Bu durum o zamana kadar Alevilerin de farkında olmadıkları yeni bir durumu ortaya çıkardı. Aleviler çok parçalı bir yapıdaydı ve Alevi kimliğini oluşturan unsurlar son derece karmaşık bir görünüm arz ediyordu. Yani Alevi kimdir veya Alevilik nedir diye sorulduğunda; etnik, dinî, siyasî ve kültürel açılardan kolayca açıklanamayacak birbirine göre oldukça farklılaşmış yapılar ve tanımlamalar söz konusuydu.

Aleviliğin tanımlanması ve Alevi kimliğinin sınırlarının çizilmesine yönelik girişimlerde birbirinden farklı birçok aktörün devreye girmesinde; Aleviliğin Türkiye'de ve Türkiye dışında uluslararası platformda gündem oluşturacak nitelikte bir toplumsal harekete dönüşmesi, Alevilerin kurduğu dernek, vakıf vb. kurumların daha gür bir sesle Aleviler adına taleplerde bulunmaları ve Türkiye'nin iç ve dış siyasetinin şekillendirilmesinde etkin olacak nitelikte uluslararası ilişki ağlarına sahip olmalarının doğrudan etkisi olmuştur.

1.2. Alevi Diasporasında Kimlik ve Siyaset

Alevilerin Türkiye'de köyden kente göç etmeleri, kent merkezlerinde yeni ilişki ağları kurmalarına ve genişletmelerine imkân tanırken, yurt dışına göçleri de, Alevilerin sınır ötesi alanlarda yeni ilişki ağları oluşturmalarını mümkün kılmıştır (Şahin, 2002: 125).

Massicard'a göre, bazı nitel unsurlar, ekonomik ve toplumsal marjinalleşmenin yanı sıra yaşadıkları baskı gibi nedenlerden dolayı, Alevilerin yurtdışına (nüfuslarına orantılı olarak) Sünnilerden daha fazla göç ettiklerini düşündürtmektedir (Massicard: 2005: 314).

Avrupa'ya göç eden Alevilerin, yine aynı ülkelere göç eden Sünnilerle bazı konularda farklılaştıkları görülmüştür. Örneğin; Sünni olanlar, göçten kısa süre sonra, ibadet mekânları olarak kendi camilerini inşa etmelerine rağmen Aleviler için böyle bir imkân uzun süre mümkün olmamıştır. Ülke içerisinde hissedilen azınlık psikolojisi yurtdışında da kısmen hissedilmiştir. Bununla birlikte Alevilerin yurtdışındaki örgütlenmeleri ve kendilerini ifade tarzı, bulundukları ülkenin yasaları ve sosyal ortamına göre şekillenmiştir.

Alevilerin Avrupa'ya göçleri aynı zamanda onların modern dünyayla doğrudan karşılaşmaları sürecini başlatmıştır. Aleviler için Avrupa deneyimi, hazırlıksız bir şekilde Batı kültürüyle karşılaşma olarak görülmektedir. Aleviliğin Anadolu'ya özgü geleneksel inanç ve uygulamaları, batı değerleri ve pratikleri karşısında yeniden ele alınmıştır. Bu durum, Anadolu'dan farklı bir gerçeklik düzeyinde gelişen yeni bir Aleviliğin de habercisi olmuştur. Avrupa ülkelerinin sosyolojik şartlarında gelişen Alevilik, Anadolu Aleviliğiyle her ne kadar derin bir ilişki içinde olsa da, ortaya belirleyici nitelikte farklılıklar çıkmıştır. Avrupa'da Anadolu' Aleviliğinden farklı bir boyutta gelişen Alevilik olgusu, diaspora Aleviliği şeklinde tanımlanmaktadır (Subaşı, 2010:248).

Necdet Subaşı, göçlerden sonra oluşan yeni yapıda Aleviliğin geleneksellikten modernliğe savrulduğunu ve bu şartlar altında Alevilerin varlıklarını koruma çabalarının üç farklı kavramla izah edilebileceğini belirtmektedir: Periferi, Getto ve Diaspora (Subaşı, 2010: 238-252). Öyle anlaşılıyor ki göçler, Aleviliğin hem Türkiye'de bir kimlik hareketi olarak ortaya çıkmasında hem de ulus ötesi alanlarda meşruiyet bulmasında ve kurumsallaşmasında en önemli dönüm noktalarındandır. İlerleyen süreçte diasporadaki Alevilerin, teşvik ve destekleriyle Türkiye'deki Alevilerin siyasallaşması veya siyasi arenada güç kazanmasında da önemli rol oynadığı görülmüştür. Avrupa'daki Alevi kurumlarının faaliyetleri, uluslararası organizasyonlarla olan işbirlikleri ve propaganda yöntemleri, Türkiye'yi doğrudan etkilemeye başlamış ve Türkiye'de iç ve dış siyasetin şekillendirilmesinde etkin olabilecek bir seviyeye ulaşmıştır. Nitekim Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylığı sürecinde, demokrasi ve insan hakları gibi konularla birlikte Alevilik konusu da gündeme alınmaktadır ve söz konusu süreç, Türkiye'yi doğrudan etkileyebilen bir Alevi diasporasını gündeme getirmektedir.

Alevilerin Almanya'daki ilk kimlik hareketinde diğer boyutlar dışlanmamakla birlikte ilk etapta kültürel boyut ön plana çıkmıştır. Bir anlamda; 1980'li yılların sonlarında Almanya'nın çok kültürlülük politikası, Alevi hareketin radikal sol veya sosyal demokrat soldan bağımsızlaşmasına ve kültürel bir yöneliş içine girmesine yardımcı olmuştur (Massicard, 2007:319). 1993 yılında kurulan Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu'nun programında da kültürel yöne vurgu yapılmıştır.

1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren, Alevilerin kültüre vurgu yapan söylemleri, dinî bir söyleme dönüşmüştür. Bu dönüşümde, Almanya'da göçmenlik üzerindeki tartışmalarda İslam konusunun ağırlık kazanması etkili olmuştur. Zira o dönemde Almanya'da, Türk göçmenler tarafından dinî içerikli talepler sıkça gündeme getirilmektedir ve Aleviler de Sünni Türklerin dinî yönden kurumsallaşma girişimlerine kayıtsız kalmamış, dinî taleplerini ön plana çıkaran bir Alevilik söylemine yönelmişlerdir. Diasporadaki dernekleşmeye paralel olarak somut girişimleri daha çok Cemevleri yaptırma yönünde gerçekleşmiştir. Zamanla kurulan derneklerin birçoğunun bünyesinde Cemevi yapılmıştır.

Diasporadaki Alevilerin faaliyetleri ve Avrupa tarafından tanınma şüphesiz ki Aleviliğin Türkiye'de de tanınmasının önünü açmaktadır. Nitekim son yıllarda Türkiye'de Alevi kimliğinin tanınması yönünde yürütülen çalışmalar ve Alevi açılımı bu kapsamda değerlendirilebilir. Bununla birlikte Türkiye'de Alevi hareketinin çok parçalı olması, sosyal, siyasi ve dini yönleriyle birlikte ortak bir Alevilik tanımının geliştirilememesi, Alevileri kendi aralarında anlaşmazlıklara düşürdüğü gibi birbiriyle çelişen ve aynı anda karşılanması mümkün olmayan talepleri gündeme getirmektedir. Günümüzde Avrupa'daki Alevi kurumsallaşması Türkiye'ye oranla daha çok öne çıkmıştır. Alevici hareketin Almanya ve Avrupa'da izlediği yöntem ve stratejiler, taleplerini Türkiye'yi atlayarak sonuca ulaştırma imkânı bulduklarını göstermektedir. Buna verilecek en önemli örnek, Alevilik konusu AB ilerleme raporlarına ilk kez 1998 yılında girmiştir ve günümüze kadar her yıl yayınlanan raporlarda Alevilerin Türkiye'deki durumuna yönelik tespitler yer almaktadır.

2. Alevilerin Siyasi Parti Kurma Deneyimleri

2.1. Birlik Partisi

1960 askeri darbesi ve Demokrat Partinin kapatılışının hemen ardından kurulan Adalet Partisi (AP), Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP), Millet Partisi (MP) ve Yeni Türkiye Partisi gibi siyasi partilerle birlikte siyasetin sağ ağırlıklı hale gelmesi, Sünnilerin bu partiler sayesinde siyaset sahnesinde varlık göstermesi, 1961 anayasasıyla önceki yıllara oranla daha özgür ve daha demokratik bir ortam oluştuğunu düşünen Aleviler için yeni bir tehdit algısı oluşturmuştur. Bütün bunlar Aleviler arasında kimlik bilincinin artmasına, Alevi kimliğinin ön plana çıkarılmasına ve Alevilerin kendi aralarında örgütlenmelerine yönelik genel eğilimi artırmıştır. Böylece 1961 anayasasının sağladığı görece özgürlük ortamı ve küçük partilerin parlamentoda temsil edilmelerine imkân sağlayan nispi temsil sistemine dayalı seçim kanunun çıkarılması, Alevileri kendilerine ait bir siyasi parti kurmaya sevk etmiştir (Güler, 2008: 76).

Aleviler 1966 yılında Birlik Partisini kurmuştur. Parti ambleminde 12 yıldız ve aslan birlikte kullanılmış; 12 yıldız, 12 imamı ve aslan da Hz. Ali'yi temsil etmiştir. Partinin kurucuları da: Hasan Tahsin Berkman (Emekli General), Cemal Özbey (Avukat), Feyzullah Ulusoy (Avukat, Çiftçi), Salim Delikanlı (Emekli Albay), Tahsin Tosun Sevinç (Sendikacı), Mustafa Geygel (Müteahhit, Çiftçi), Mehmet Güner (İktisatçı), İbrahim Zerre (İşçi), Hüseyin Dedekargınoğlu (Matbaacı), Hüseyin Günal (Müteahhit), Mustafa Topal (Doktor), Hüseyin Eren (Emekli Albay), Arif Kemal Eroğlu (İşçi), Hüseyin Erkanlı (Avukat), Faruk Ergusoy (Avukat) gibi isimlerden oluşmuştur.

Güler'e göre Birlik Partisinin kurucuları, kırdan kente göç ederek yükseköğrenim imkânı bulmuş, gelir düzeyi yükselmiş ve Aleviliğe ilişkin özel kimliklerini unutmamış kesimlerdir. Hatta bu isimler, kurdukları parti ile Aleviliğe dayalı geleneksel himaye ve ilksel dayanışma ağlarını harekete geçirerek, eğitim ve deneyim itibariyle siyasal süreçlere katılmak ve ulusal politik arenada yükselme amacı taşımışlardır (Güler, 2008:76).

1961 anayasasına göre herhangi bir dini grubu, mezhebi veya inancı doğrudan savunmak üzere parti kurulması mümkün değildir. Bu kanun maddesinden dolayı, Birlik Partisi her ne kadar Aleviler tarafından ku-

rulmuş olsa da bir Alevi partisi olduğunu açıkça ifade edememiştir. Bununla birlikte Birlik Partisi laiklik anlayışını din işlerini dünya ve siyaset işlerinden ayrı tutmak, kimsenin dinine, mezhebine ve inancına karışmamak şeklinde ifade ederken; parti programında örtük bir biçimde, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından temsil edilen Sünniliğin Hanefi mezhebi dışında farklı inanç ve mezheplere mensup olan vatandaşların varlığına işaret etmiş hatta Hanefi Mezhebi dışında kalan inanç gruplarının baskı altında olduğunu vurgulayarak Aleviliğe dolaylı yoldan atıfta bulunmuştur (Güler, 2008:78).

Bu aşamada parlamentoda partinin temsilcisinin bulunabilmesi ve memleketin sorunlarını mecliste dile getirebilmesi düşüncesiyle Millet Partisinden Ankara Milletvekilleri olan Hüseyin Balan ve Kazım Ulusoy partiye davet edilmiş, onlar da bu daveti kabul ederek Birlik Partisine katılmışlardır.

Millet Partisinden gelen milletvekilleri, Birlik Partisi içerisinde kısa sürede etkin konuma gelmişler, hatta parti içerisindeki bölünmenin tarafı haline gelmişlerdir. Nitekim 1967 yılında parti Genel Başkanlığına Hüseyin Balan seçilmiş ve Balan yakın çevresinde yer alan Tahsin Tosun Sevinç, İbrahim Zerre, Salim Delikanlı, Mustafa Topal ve Hüseyin Erkanlı gibi isimlerle birlikte hareket ederek; Cemal Özbey ve arkadaşları Hüseyin Günel, Mustafa Geygel gibi isimleri partiden ihraç etmek üzere hukuki girişimlerde bulunmuştur.

Birlik Partisi içerisinde gruplar arasında çok yönlü bir rekabet bulunsa da parti; Alevilerin geleneksel kesimleriyle buluşmayı başarmıştır. Bu süreçte dedeler, ozanlar, Hacı Bektaş Veli Dergâhı ve göç yoluyla köyden kente göç eden ve geleneksel Alevi anlayışını sürdüren çevreler etkin olmuş ve adeta Birlik Partisi ile taşrada yaşamakta olan geleneksel Alevi kesim arasında gönül irtibatı sağlanmıştır.

Birlik Partisi ilk genel seçim deneyimini 12 Ekim 1969 yılında yapılan genel seçimlerde yaşamıştır. Seçim sonuçları itibariyle, her ne kadar Alevi azınlığın oylarını tek çatı altında toplayamadığı vurgulansa (Schuler, 2002: 163) ve parti yöneticileri tarafından başarısızlık olarak değerlendirilse de Alevilerin siyasi alandaki varlığı bakımından dikkat çekici olmuştur. Hatta bir Alevi partisinin mecliste temsili yönüyle en başarılı seçimi olduğu söylenebilir. Çünkü bu seçimlerde bir Alevi parti-

si olarak Birlik Partisi Türkiye genelinde geçerli oyların %2.8'ini almış ve 8 Milletvekili ile meclise girme hakkı kazanmıştır.

Parti seçime girerken Alevi nüfusun Türkiye genelindeki dağılımını da dikkate almış ve sadece Alevilerin yoğun olduğu illerde seçime girmiştir. Tokat'tan Yusuf Ulusoy, Amasya'dan kazım Ulusoy, Çorum'dan Ali Naki Ulusoy, İstanbul'dan Haydar Özdemir, Malatya'dan Sami İlhan, Ankara'dan Hüseyin Balan ve Sivas'tan Mustafa Timisi ve Hüseyin Çınar seçilen milletvekilleri olmuşlardır.

Vekiller arasında Ulusoy'lar dikkat çekmektedir. Hacı Bektaş soyundan gelen Ulusoy ailesinden olan Kazım Ulusoy, Naki Ulusoy ve Yusuf Ulusoy amca çocuklarıdır ve en büyükleri olan Yusuf Ulusoy, önceki dönemlerde de mecliste bulunmuştur. Aynı zamanda Adnan Menderes'in yakın arkadaşı olan Yusuf Ulusoy, 1954 yılında yapılan seçimlerde Demokrat Parti'den yine Tokat Milletvekili olarak seçilmiş, 1965 yılındaki seçimlerde CHP'den milletvekili seçilmiş ve son olarak da Birlik Partisine katılmıştır. Ulusoy ailesinin yıllara dayanan bir siyasi geçmişi olmuştur ki milli mücadele yıllarında Atatürk'ün Kırşehir'de özel olarak ziyaret ettiği Cemalettin Çelebi (Ulusoy'ların dedesi) hem Birinci Meclis-te vekil olmuş hem de Reis Vekilliği görevinde bulunmuştur. Birlik Partisindeki Ulusoyların siyasi anlayışı da "ne aşırı sağ, ne aşırı sol" sloganında ifadesini bulmuştur (Bingöl, 2008:114).

2.2. Birlik Partisinin Parlamento Serüveni ve Beş Yol Düşkünü

Birlik Partisi girdiği ilk genel seçimlerde 8 milletvekili ile meclise girmesine rağmen, seçim sonuçları başarısızlık olarak değerlendirilmiştir. Parti içerisinde Genel Başkan Hüseyin Balan'a yönelik artan tepkiler, seçimlerden sonra iyice açığa çıkmış ve başta Cemal Özbey olmak üzere muhalifler kongre talep etmişlerdir. Bu talepler artarak devam edince, 1969 yılı içerisinde Birlik partisinin ikinci Büyük Kongresi gerçekleştirilmiştir. Olaylı geçen bu kongrede Hüseyin Balan'ın yerine, henüz 33 yaşında olan ve Sivas Milletvekili olarak meclise giren, Sivaslıların yoğun olarak bulunduğu Tuzluçayır Mahallesinde oturan ve o dönemler telefonu olmayan tek parlamenter olarak bilinen (Ata, 2006: 47) Mustafa Timisi Birlik Partisi Genel Başkanı seçilmiştir.

Mustafa Timisi'nin Genel Başkan olması, Birlik Partisi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü Birlik Partisi, daha önceki

Genel Başkanlarının siyasi profili bakımından solculukla bütünleştirilememiş ve partinin sağ bir siyaset anlayışına sahip olduğu yorumlarını beraberinde getirmiştir. Hatta Birlik Partisinin ilk kurulduğu dönemlerde ırk ve mezhep ayrımı güden yani aşırı sağcı bir parti olarak kurulduğu (Kirişçioğlu, 1975: 55) ve ilk Genel Başkan Hasan Tahsin Berkman ve Genel Sekreter Cemal Özbey'in etkisiyle belirlenen milliyetçilik anlayışıyla beraber partide Türklüğün ve Aleviliğin sentezlendiği iddia edilmiştir (Bingöl, 2008: 78). Mustafa Timisi ile birlikte, Alevilerin partisi olan Birlik Partisi sol düşünceyle örtüşmüş, partideki katı Atatürkçü çizgi yumuşamış ve partinin sonraki sürece daha net bir biçimde ortaya koyacağı toplumcu söyleme sahip olma anlayışı daha belirgin hale gelmiştir (Güler, 2008:104).

Birlik Partisinin siyaset sahnesindeki seyrini ve kaderini değiştiren en önemli olay 1970 yılında, partinin 8 milletvekili ile parlamentoda olduğu bir dönemde gerçekleşmiştir. 11 Şubat 1970'te Demirel hükümetinin bütçe tasarısı mecliste onaylanmamış ve bu oylamada Birlik Partisinin 7 milletvekili de red oyu kullanmıştır. 15 Mart 1970'te Demirel hükümeti bütçe tasarısını tekrar meclise getirmiş ve Birlik Partisi tarafından kırmızı oy yani hayır oyu kullanılacağına dair parti kararı alınmasına rağmen, 7 milletvekilinden 5'i kabul oyu kullanmış, sadece Genel Başkan Mustafa Timisi ve İstanbul Milletvekili Haydar Özdemir parti kararına uyarak hayır oyu kullanmışlardır.[1] Bu durum Birlik Partisinde siyasi bir kaosa sebep olduğu gibi tüm kamuoyunda da şaşkınlıkla karşılanmıştır. Grup kararına rağmen milletvekillerinin bu oylamada kabul oyu vermeleri Birlik Partisinin kaderini tamamen değiştirdiği gibi Alevi çevrelerden de çok ciddi tepkiler almıştır. İlhan Selçuk bir köşe yazısında *"Hz. Ali'yi de Sattılar"* başlığını koymuş ve o zamana kadar siyaset sahnesinde her şeyin satıldığını ama Hz. Ali'nin satılmadığını, bu olayla Hz. Ali'nin de satıldığını ifade ederek durumu ciddi biçimde eleştirmiştir. Yine benzer şekilde Fikret Otyam da Cumhuriyet Gazetesinde *"Beş Beyaz Oyun Hikâyesi"* başlıklı bir yazı dizisi yayınlamış ve bu dizide milletvekillerinin parayla satıldığına dair ciddi eleştiriler getirmiştir. Hatta Ulusoyların 600

[1]Birlik Partisi meclise 8 milletvekili ile girmiştir. Fakat Malatya'dan milletvekili seçilen Sami İlhan 1970 yılı başlarında bir gece kalp yetmezliğinden ölmüştür. Bu ölüm üzerine partinin meclisteki vekil sayısı 7'ye inmiştir. Bkz. Bozkurt, 2006:98)

bin lira civarında, o dönem için çok yüksek bir miktarı ifade eden para aldıkları iddia edilmiştir (Bozkurt, 2006: 98-90).

Bütün bu eleştirilere karşılık, söz konusu oylamada kabul oyu veren milletvekilleri, Demirel'in desteklenmesi halinde Alevi köylerinin daha iyi hizmete kavuşacağına inanmışlar, bu düşüncelerini parti içerisinde de savunmuşlardır. Hatta Demirel tarafından kurulacak hükümette Birlik Partisi milletvekillerinden bazılarına bakanlık verilebileceği düşüncesi de milletvekilleri arasında söz konusu edilmiş ve bu yönde beklentiler olmuştur (Ata, 2007: 202-203).

Söz konusu olaydan kısa bir süre sonra Birlik Partisi Genel Merkezi tarafından Haysiyet Divanı olağanüstü toplantıya çağrılmış ve *"O temel felsefesiyle hiçbir surette bağdaşmadığımız Adalet Partisine, sırf Birlik Partisi listelerinde bulunmaları hasebiyle parlamentoya girmiş bulunan bu milletvekillerimizin kabul oyu kullanmaları, gerek bizleri gerekse Birlik Partisi seçmenlerini büyük ölçüde hüsrana uğratmıştır"* (Bingöl, 2008:142) denilerek oylamada beyaz oy kullanan beş milletvekili de partiden ihraç edilmiştir.

Ardından partiden ihraç edilen milletvekilleri *"düşkün"* ilan edilmiştir. Üstelik partili birkaç kişi tarafından, hem söz konusu sürecin hem de milletvekillerinin partiden ihraç edilmeleri ve düşkün ilan edilmelerinin gerekçelerinin anlatıldığı *"Beş Yol Düşkünü"* isimli kitap yazılmıştır.[2]

Bu olayla birlikte parti içerisinde önemli bir ağırlığa sahip olan Ulusoy ailesi de Birlik Partisinden tasfiye edilmiştir. Ulusoyların partiden tasfiye edilmesi, inanç ve siyasetin karşı karşıya gelmesi olarak değerlendirilmektedir (Güler, 2008): 109). Çünkü Ulusoy'lar, Hacı Bektaş Dergâhı soyundan gelmekteydiler ve postnişin sayılmaktaydılar (Bozkurt,1993: 100). Üstelik partinin seçmen kitlesinin büyük çoğunluğu da İç Anadolu Bölgesinde bulunuyordu ve bu seçmen kitlesi Hacı Bektaş Dergâhının etkisi altındaydı. Parti yönetimi bu durumu telafi etmek için ve seçmenini partide tutabilmek adına hem dinî söyleme başvurmuş hem de ihraç edilen vekillerin Aleviliğin karşısında bir tehdit olarak bulunan kesimlere destek verdikleri propagandasını yapmıştır. Buna rağmen, ileriki yıllarda yapılan seçimlerde partinin oylarının ciddi biçimde düşmesi ve sürecin partinin kapatılmasına kadar gitmesi, bu söylemin ve propagandaların istenilen amaca ulaşmadığının göstergesidir.

[2]Beş Yol Düşkünü, Hazırlayanlar: Abidin Özgünay, Celal Özdemir, İlyas Aktolgalı, Orhan Arsal ve Necdet Yücer, Tipo Neşriyat ve Basımevi, İstanbul, 1970.

2.3. Türkiye Birlik Partisi

Türkiye'de ideolojik farklılaşmaların, kutuplaşmaların, çatışmaların ve siyasî krizlerin yoğun olduğu bir dönem olan 1970'li yıllar, Birlik Partisinin parlamentoda olduğu döneme rastlamaktadır. 12 Mart 1971 tarihinde Demirel hükümetine askeri muhtıra verilmiş, muhtıra üzerine Demirel liderliğindeki Adalet Partisi hükümeti iktidardan çekilmiş ve 14 Ekim 1973 tarihine kadar, 31 ay sürecek bir ara rejim dönemi başlamıştır. Bu dönemdeki ara rejim uygulamaları bakımından, 27 Mayıs Askeri Darbesinden sonraki ara rejime göre çok farklı olmuş, kişisel özgürlüklerin ve kurumsal özerkliklerin bastırıldığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde, muhtıraya paralel olarak gerekli reformları yapacak partiler üstü bir hükümet ve tarafsız bir başbakan arayışı başlamış, buna rağmen belirlenen başbakanlar karşılaştıkları zorluklar sebebiyle çekilmek zorunda kalmışlardır. Bu 31 aylık dönem içerisinde 4 başbakan ve 5 hükümet iş başına gelmiştir (Turan, 2002: 222).

Bu ortamda Birlik Partisi üzerindeki Alevi partisi imajı sıkça dile getirilmeye başlanmış, partinin İran hesabına çalıştığı yönünde kuşkular ileri sürülmüş, nihayet bu kuşkulara bir son vermek amacıyla parti ismine Türkiye kelimesinin eklenmesine karar verilmiştir (Massicard, 2007: 56).

27 Kasım 1971'de yapılan Birlik Partisi 3. Büyük Kurultayında partinin ismi "Türkiye Birlik Partisi" olarak değiştirilmiştir (Kaynar, 2007: 145). Bir başka görüşe göre de bu isim değişikliğiyle parti, hem yıpratıcı olan Alevi partisi algısını kırmak hem de isminin başına "Türkiye" kelimesini eklemek suretiyle daha geniş kapsamlı bir hedef kitlesinin olduğunu ve Türkiye'nin partisi olduğunu vurgulamak istemiştir (Bingöl, 2008:131).

Aleviler, 27 Mayıs Askeri Darbesini destekledikleri gibi, 12 Mart Muhtırası da Alevi partisi olarak kabul edilen Türkiye Birlik Partisinden destek bulmuştur. Parti tarafından muhtıraya yönelik olarak yapılan açıklamada muhtıranın *"Anayasanın ruhuna ve Türk ordusunun niteliğine uygun, haklı bir hareket"* olduğu söylenmiş, yeni bir döneme girildiği saptaması yapılmış ve *"Atatürkçü atılımların ve anayasadaki temel reformların"* gerçekleştirilmesi için 12 Mart tarihi bir fırsat niteliğinde görülmüştür. Yine söz konusu açıklamada; *"hareketin yozlaştırılmaması hepimizin görevidir"* denilerek, *"politik oyunlara ve siyasi çıkarlara alet olmadan, atılan adımdan geri dönmeden, tereddütlere düşülmeden Atatürkçü ve toplumcu anlayışa*

sahip kişilerle" hükümet kurulması talep edilmiş ve milli bakiye sistemine dayalı bir seçimin hemen yapılması isteği yenilenmiştir (Bingöl, 2008: 132-133).

1973 yılında yapılacak genel seçimlere hazırlanıldığı süreçte, Mustafa Timisi'nin başında bulunduğu Türkiye Birlik Partisi, Türkiye İşçi Partisinin eski Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar'la siyasi bir işbirliğine girişmiş ve Aybar, kapatılan Türkiye İşçi Partisinde birlikte siyaset yaptığı 8 arkadaşıyla birlikte Türkiye Birlik Partisi listesinden bağımsız aday olacaklarını belirtmiştir. TİP ile TBP'nin bu seçim ittifakı Türkiye Birlik Partisinde ciddi rahatsızlıklara sebep olmuş, Atatürkçü bir partinin Sosyalistlerle işbirliği yaptığı vurgulanarak şiddetli eleştiriler getirilmiş ve başta Birlik Partisinin kurucularından olan Cemal Özbey olmak üzere bazı isimler partiden istifa etmiştir. (Bingöl, 2008: 144-145).

Türkiye Birlik Partisi, 14 Ekim 1973 yılında yapılan seçimlere radikal söylemlerle hazırlanmıştır. Seçimlerde tüm ilerici ve demokratik unsurların, oluşturmaya çalıştıkları demokratik güç birliğini desteklemelerini dileyen parti yetkilileri, seçimde adeta bir devrim istemiş, devrimi bir nitelik değişikliği, bir evrimin "nicelik değişikliğinin zorunlu ve tarihsel bir sonucu" olarak görmüş, sosyal demokrasiyi devrimin düşmanı ilan etmişlerdir. Bununla birlikte seçimlerde "ortanın solu" olarak tanımlanan seçmeni de partiye çekebilmek için "demokratik sol" söylemine sık sık başvurmuşlardır. Partinin bu politikası seçim sloganlarına da yansımış, seçim hazırlıkları sürecinde partililer *"halkla beraber halkın demokratik iktidarı için mücadele"* sözleriyle adeta devrim istemişler, *"fikir ve düşünceler zincire vurulamaz, toprak ağalığına son, sömürüye paydos, genel grev hakkı, serbest grev özgürlüğü"* gibi sloganlarla da ortanın solunu hedeflemişlerdir. Yani seçmenin karşısına hem radikal, hem de demokratik sol çizgiyle çıkmayı denemişlerdir (Güler, 2008:152).

Bu seçimlerde Türkiye Birlik Partisi %1.14 (121.759) oy oranında kalmış ve %2.8 oy aldığı 1968 yılı seçimlerine göre başarısız olmuştur (Doğru, 2003:78). Oysa 1968 yılındaki seçimlerde parti 8 milletvekili çıkarmıştı. 1973 yılındaki seçimlerde ise sadece Genel Başkan Mustafa Timisi Sivas'tan milletvekili seçilmiş, diğer adaylardan hiçbiri yeterli oya ulaşamamıştır. Böylece bu seçimin sonuçları da parti çevreleri tarafından başarısızlık olarak değerlendirilmiş ve Türkiye Birlik Partisinde *"sonun başlangıcı"* denilebilecek bir dönem başlamıştır (Güler, 2008: 148). Parti-

nin tabanı da, o dönemde Bülent Ecevit'in Genel Başkanlığında bir ivme kazanan CHP'ye kaymıştır.

Türkiye Birlik Partisindeki etkili isimler, 1977 yılında yapılan genel seçimler öncesi, partinin CHP ile birleşmesi ya da seçim ittifakı yapması yönünde öneriler getirmiş, Genel Başkan Mustafa Timisi ise CHP ile birleşmekten çok, seçim ittifakı ve güç birliği yapmak istemiştir. Türkiye Birlik Partisi ile CHP arasında yapılan görüşmelerde Timisi seçim ittifakı önermiş ve mecliste gurup kurabilmeleri için CHP listelerinden 10 milletvekili ile meclise girmek istediklerini belirtmiştir. Ancak Ecevit, TBP'nin böyle bir oy potansiyelinin bulunmadığını öne sürerek ittifak talebini reddetmiş ve TBP'nin CHP ile birleşmesini teklif etmiştir. Ecevit'in teklifi de TBP'nin fiili ve hukuki varlığına son vermek anlamına geldiği için Türkiye Birlik Partililer tarafından kabul edilmemiş ve bu görüşmeler sonuçsuz kalmıştır (Güler, 2008: 160-162).

Ardından Türkiye Birlik Partisi 1977 yılındaki seçimlerde Türkiye genelinde toplam 20 ilde seçime girmiş ve ülke genelinde geçerli olan toplam 14.827.172 oyun ancak 58.540'ını alabilmiş ve oy oranı da %0.4'te kalmıştır. Bu seçim sonuçları TBP'nin gittikçe güç kaybettiğini açıkça göstermiştir. Bu dönemde partinin CHP'ye ilhakı parti çevreleri tarafından tartışılmış, hatta bazı isimler TBP'den ayrılıp CHP'ye katılmışlar, buna rağmen Genel Başkan Mustafa Timisi böyle bir birleşmeyi kabul etmediği için Türkiye Birlik Partisi CHP'ye ilhak olmamıştır. TBP son olarak 11 Aralık 1977 yılında yapılan yerel seçimlere katılmış ve bu seçimlerde bir tek belediye başkanlığı kazanmıştır. Amasya İli Merzifon İlçesi Kayadüzü Beldesinden Belediye başkanı seçilen İbrahim Sevindik, TBP'nin ilk ve tek belediye başkanı olmuştur (Bingöl, 2008: 181).

Böylelikle Türkiye Birlik Partisi siyaset sahnesinde amaçladığı çizgiyi bir türlü tutturamamış ve girdiği her seçimde güç kaybetmiştir. 12 Eylül askeri darbesinin hemen ardından tüm siyasi partilerin faaliyetleri durdurulunca TBP'nin de siyasi faaliyetleri durdurulmuş ve parti kapatılmıştır.

Alevilerin modern siyasete tam anlamıyla katılmaları, siyasetle iç içe bir konuma gelmeleri ve hatta siyasal bir güç olarak ön plana çıkmaları; 1966 yılında kurulan, 1971 yılında parti adı değiştirilerek Türkiye Birlik Partisi adını alan ve 1980 yılında Milli Güvenlik Konseyi tarafından diğer partilerle birlikte kapatılan Birlik Partisi ile olmuştur. Desteğini gele-

neksel himaye ve ilksel dayanışma ağları (statüye dayalı olarak ortaya çıkan aşiret, akrabalık, himaye ve diğer geleneksel yükümlülük ve bağlar şeklindeki dayanışmalar) temelinde harekete geçirmeye çalışan Birlik Partisi, ortaya çıktığı tarihsel koşullarda Kemalist, Atatürkçü, laik, Sol-sosyalist kimliklerin eklektik bir görüntüsünü sunmuştur. Yani sınıf, statü ve etnik kimlik etkenlerinin karmaşık etkileşimleri temelinde ortaya çıktığını iddia edebileceğimiz Birlik Partisi, Aleviliğin özüne dair Atatürkçülük, laiklik, sol, sosyalizm vb. söylemlerinin, Aleviliğin özünün içerdiği unsurlara bağlı olarak değil, tarihsel-toplumsal süreçlerin bir çıktısı olduğunu ortaya koymak bakımından anlamlı görünmektedir.

Birlik Partisi, siyaset sahnesine atıldığı 1960'lı yıllarda sorgulandığı gibi, günümüze kadar devam eden süreçte de sık sık sorgulanmıştır. Bu sorgulamada da temel hareket noktası; Aleviler neden parti kurma ihtiyacı hissettiler, partinin kuruluşunda hangi çevreler etkili oldu ve tamamen Aleviler tarafından kurulmuş olmasına rağmen, partinin siyaset sahnesinde kaldığı 14 yıllık süre zarfında neden hep parti içi çekişmeler ve bölünmeler oldu şeklindeki sorularla birlikte Parti Genel Başkanlarının genel tutumu ve siyasete uyumu sıkça tartışılmıştır.

Birlik Partisinin oluşumuna yönelik öne sürülen fikirler dikkate alındığında ilk olarak partinin ilk iki Genel Başkanına yönelik değerlendirmeler dikkat çekmektedir. Partinin ilk Genel Başkanı Hasan Tahsin Berkman bir emekli generaldir, hatta bir iddiaya göre Berkman Alevi olduğunu Genel Başkan seçildiği güne kadar eşinden bile gizlemiş olan bir Alevidir (Bozkurt, 2006: 96). Berkman Milli İstihbarat ve Genel Kurmay İstihbaratında da görev yapmış, NATO'da eğitim almış, katı sosyalizm aleyhtarı bir anlayışa sahip ve ordudan emekliye sevk edildikten sonra da sağcı bir parti olan Cumhuriyetçi Köylü Milletin Partisi'nden (CMKP) aday olmuştur. Bu durum Birlik Partisinin devletin güdümünde bir parti olarak kurulduğu izlemini oluşturmuştur (Ata, 2006:78).

Partinin ikinci Genel Başkanı Hüseyin Balan ise Süleyman Demirel hayranıdır (Güler, 2008:87). Bu hayranlığa istinaden Adalet Partisi bütçesi oylanırken lehte oy kullanmış ve Adalet Partisi güdümlü politika izlemiştir. Bu durumda Birlik Partisinin sol oyları bölmek üzere Adalet Partisi tarafından kurdurulduğu yönünde şüpheler dile getirilmiştir (Güler,2008: 100). Hatta Kelime Ata'ya göre; Birlik Partisi kurulmadan önce Cemal Özbey, İbrahim Zerre ve Mustafa Geygel ile birlikte, dönemin İçişleri Bakanı Faruk Sükan'la görüşmüştür, bu görüşmede partinin

kuruluşu için bazı teknik bilgiler Faruk Sükan tarafından Cemal Özbey'e bildirilmiştir. Hâlbuki Cemal Özbey'in kendisi avukattır ve hukuk bilgisine sahip olduğu halde bu kadar basit bir konuda danışmanlığa ihtiyaç duyması akla yatkın gelmemektedir. Bu durum da doğal olarak Birlik Partisinin Adalet Partisi tarafından kurdurulduğu şüphesini güçlendirmektedir (Ata, 2006:66).

Birlik Partisi 3 Genel Başkan değiştirmiş ve bu 3 Genel Başkanın da ideolojik tutumlarının birbirinden farklı olması, Birlik Partisinin 14 yıllık süreçte 3 farklı siyasi eğilimle kendisini ifade etmesine sebep olmuştur. Oysa bu durum siyasi partilerde sıkça görülen bir şey değildir. Berkman ve Balan dönemlerinde Birlik Partisi sağ eğilimli bir parti olmuştur. İlk Genel Başkan Berkman kendisini Atatürkçü olarak ifade etmektedir ve milliyetçilik anlayışı da katı Türkçü olarak değerlendirilmektedir. Hatta Türkiye'nin siyasi yapısında etkin olan Türk- İslam-Hanefi sentezi şeklindeki yapının alternatifi olarak Türk-Alevi sentezi tarzında bir yapı hedeflediği ifade edilmektedir (Bingöl, 2008: 184)

Berkman ve Balan döneminde parti, Alevilerin geleneksel kesimleriyle buluşmuş ve bu buluşmayı da Alevilerin manevi önderleri olan dedeler kanalıyla gerçekleştirmiştir. Dedeler, ozanlar ve Hacı Bektaş Dergâhı, kırsal kesimlerden kent merkezlerine göç eden ama geleneksel Alevi anlayışını ve inancını sürdüren kesimlerin partiyle buluşmasında etkin rol oynamışlardır.

Üçüncü Genel Başkan Mustafa Timisi ile birlikte parti tamamen sol bir çizgiye çekilmiş "halkçılık" vurgusu yapılarak "toplumcu" bir toplum düzeni savunulmuştur. Ancak Timisi'nin yürüttüğü sol anlayış, partinin siyasette başarılı olması için yeterli olmamıştır. Bu başarısızlığın nedenleri arasında da o dönem CHP'nin yükselişte olması ve partinin ilk kuruluş aşamasının aceleye getirilerek kamuoyunda Alevi partisi imajının oluşturulması düşüncesi ön plana çıkmaktadır (Bingöl,2008: 187).

Sonuç itibariyle Birlik Partisi veya Türkiye Birlik Partisi, kendilerini Alevi simgeselliğini, parti programının başlıca özgünlüğü olarak kullanan bir siyasal oluşum içerisinde bulamayacak kadar, toplumsal ve ekonomik farklılaşmaya uğramış Aleviler arasında birlik oluşturmayı başaramamıştır (Massicard, 2005: 58).

2.4. Demokratik Barış Hareketi / Barış Partisi

Birlik Partisi deneyiminden sonra, 1980'li yıllardan itibaren Aleviler tarafından kurulan vakıf, dernek vb. sivil toplum kuruluşlarının sayısı hızla artmıştır. Özellikle Çorum, Sivas ve İstanbul Gazi Mahallesinde meydana gelen ve çok sayıda insanın ölümüyle sonuçlanan olaylar, toplumsal hafızada travma etkisi yaptığı gibi Alevi kesimlerdeki kurumsallaşma bilincini de artırmıştır (Cinemre&Akşit, 1995: 78).

1990'lı yılların ilk yarısında bazı Alevi dernekleri ve vakıfları tarafından mevcut siyasi partilerin Alevilerin haklarını savunamadığı, böylece Alevileri siyasal alanda temsil edebilecek ve Alevi haklarını savunacak bir siyasi oluşumun gerekli olduğu düşüncesi dile getirilmiştir. 1994 yılında kurulan Alevi Bektaşi Temsilciler Meclisi de Alevilerin kendilerini temsil edebilecek bir siyasi oluşuma gitmeleri yönünde teşvik edici açıklamalarda bulunuyordu. Nitekim iş adamı Ali Haydar Veziroğlu'ndan ilk girişim gelmiş ve Veziroğlu Alevi Bektaşi Temsilciler Meclisi ile görüşerek Demokratik Barış Hareketi adında bir siyasi oluşum başlatmıştır. Birlik Partisi deneyiminde de görüldüğü gibi Alevilerin siyasi yapılanmalarında ön plana çıkan kişilerin sosyal ve siyasi karakterleri, siyasi hareketin seyrini de şekillendirmektedir. Demokratik Barış Hareketi'nin ilk girişimcisi ve kurucusu olan Ali Haydar Veziroğlu'nun sosyal ve siyasi karakteri de bu süreçte hem ön plana çıkmış hem de sıkça tartışılmıştır. Alevi yazarlardan Lütfi Kaleli'ye göre Veziroğlu, o döneme kadar Alevi hareketlerinin dışında kalmayı tercih etmiştir ve bir yıl önce sosyal demokrat kimlikli bir siyasi parti kurma girişiminde bulunmayı planlamış ve bu amaçla Prof. Zafer Üskül, Prof. Doğu Ergil gibi isimlerin yanında Alevi camianın da önde gelen isimleriyle toplantılar düzenlemiştir. Bu toplantılarda Türkiye'nin siyasi analizini yaparak, yozlaşan siyasete yeni bir soluk gerektiğini, kendisinin daha önceleri Ecevit'e destek verdiğini fakat umduğunu bulamadığını, sonraki dönemlerde Deniz Baykal'ı desteklediğini ve CHP'de de umduğunu bulamadığını ve Türkiye'yi kucaklayacak bir parti kurmayı planladığını ifade etmiştir (Kaleli:91-92). Hem siyasetçi hem de iş adamı kimliğiyle tanınan Veziroğlu, Massicard'a göre; 1936-1938 yıllları arasında gerçekleşen Dersim isyanına aktif olarak katılan Semikan Aşiretinin önde gelen isimlerinden biridir. Siyasete atılmadan önce soyadını değiştirmiştir. 1977'de CHP'den Tunceli Milletvekili seçilmiş, 1978'deki Kahramanmaraş olaylarından sonra partisinden istifa eden tek milletvekili olmuş ve Türkiye Birlik

Partisine geçmiştir. 1980'li yılların başında Suudi Arabistan'daki inşaat ihalelerinde servet sahibi olmuş, 1990'lı yıllarda SHP gücünün doruğundayken Türkiye'de aldığı kamu ihaleleriyle iyice zenginleşmiş ve 1999 yılında Ankara'da vergi rekortmeni olmuştur (Massicard, 2007:196).

O dönemde henüz resmi adı konmamış olan hareket, 24 Aralık 1995 yılında yapılacak genel seçimlere 26 ilde, çoğu Alevi ve Alevici hareket içinde yer alan 30 civarında bağımsız adayla girme kararı almış ve Veziroğlu kamuoyu yoklamaları yaptırarak seçime girecek bağımsız adayların alacağı muhtemel oyları araştırmıştır. Kamuoyu yoklamalarında beklenen ilginin olmaması ve CHP'nin oyunun %8 civarında seyretmesi üzerine, seçimlere bir hafta kala bağımsız adaylar geri çekilmiş ve seçimlerde CHP'yi destekleme kararı alınmıştır. Nitekim seçim yapılmış ve CHP ancak %10,7 oy alarak barajı kıl payı aşmış ve 49 milletvekili ile meclise girmiştir (Kaleli, 93).

Seçimlerden sonra hareket resmileşmiş ve ismi de Demokratik Barış Hareketi olarak belirlenmiştir. DBH'nin yürütme kurulunda ise; Ali Haydar Veziroğlu (Genel Başkan), Cafer Özer Koç (Genel Başkan Yardımcısı), Selahattin Özel (Genel Başkan Yardımcısı), Sargın Kurtulmaz (Genel Sayman) ve Ali Doğan, Ali Rıza Gülçiçek, Arif Sağ, Ali Sarıgül, Cengizhan Paşaoğlu, Tansu Kocakanat, Ulvi Öztürk, Yaşar Yılmaz, Zafer Günal gibi isimler yer almıştır.

DBH'nin tüzüğünde laik devlet yapısında Diyanet İşleri Başkanlığı gibi bir kurumun olmaması gerektiği belirtilerek, bu kurumun devlet bünyesinden çıkartılması gerektiği düşüncesi savunulmuştur. Bu düşünce Anayasanın 136. maddesine aykırı olduğu gerekçe gösterilerek DBH'nin kapatılması için Anayasa Mahkemesine dava açılmıştır. Siyasi haklarını kaybetmek istemeyen DBH yöneticileri henüz dava sonuçlanmadan hareketten ayrılıp Barış Partisi adında bir parti kurmuşlardır. Neticede Demokratik Barış Hareketi Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmamış, ama siyasi bir fonksiyonu kalmadığı için 1999 yılında kendi kendini feshetmiştir.

Barış Partisi Mehmet Eti'nin Genel Başkanlığında kurulmuştur. DBH'de olduğu gibi tekrar bir kapatma davasıyla karşılaşılmaması için Barış Partisi Diyanet'in kaldırılmasını değil, tüm dini inançların eğitiminin verilmesini savunuyordu. Barış Partisinde 1997 yılında Abidin

Özgünay Genel Başkan olmuş, onun rahatsızlığı üzerine de 1998 yılında tekrar Ali Haydar Veziroğlu Genel Başkan olmuştur. *"Adlarımız farklı, soyadımız Türkiye"* sloganıyla 18 Nisan 1999 tarihinde yapılan genel seçimlere hazırlanan Barış Partisi, çok boyutlu reklam ve tanıtım kampanyalarına rağmen kamuoyundan gereken ilgiyi görmemiş ve seçim sonuçları da parti açısından büyük hayal kırıklığı yaratmıştır. Barış Partisi seçimlerde Türkiye genelinde ancak %0,2 oranında oy almıştır ve bu oy oranı ile 1969 yılında yapılan seçimlerde %2,8 oy alarak 8 milletvekiliyle meclise giren Birlik Partisine kıyasla oldukça başarısız olmuştur.

Seçim sonuçlarının bu şekilde büyük bir başarısızlıkla sonuçlanması, şüphesiz ki parti çevrelerinde büyük bir hayal kırıklığına sebep olmuş, Genel Başkan Veziroğlu 9 Mayıs 1999 tarihinde kurultayı toplayarak Barış Partisini feshetmiştir.

Hâlbuki Barış Partisinin yürüttüğü reklam ve tanıtım kampanyaları ciddi masraflar yapılarak son derece görkemli şekilde hazırlanmıştır. Parti, bir alevi partisi olma hüviyetinden kurtularak tüm Türkiye'ye hitap etme amacını taşımış ve bu amaçla hiçbir şekilde parti broşürlerinde Alevi simgelerine yer vermemiştir. Milletvekili adayları arasında Arif Sağ, Reha Çamuroğlu, Ali Kılıç gibi Alevi camianın önde gelen isimlerinin olması, özellikle de Genel Başkan Veziroğlu'nun Alevi olması, partinin de bir alevi partisi olarak algılanmasında önemli etken olmuştur. Diğer bütün partilerin Genel Başkanları Sünni olmasına rağmen partilerinin Sünni partisi olarak tanımlanmaması, sadece Genel Başkanının Alevi kimliğinden dolayı Barış Partisinin bir Alevi partisi olarak anılması parti yetkililerinin de sitem ettikleri bir konu olmuştur. 1999 yılındaki genel seçimlere hazırlanıldığı bir dönemde Alevi camianın önde gelen isimleri CHP ve DSP'ye oy verip vermemeyi tartışırken, marjinal olarak değerlendirdikleri Barış Partisi çoğunun gündemine gelmemiştir. İzzettin Doğan ise; *"Alevi oyları alacağız diye ortaya çıktılar ama Alevi lafını hecelemekten korkuyorlar"* (Hürriyet Gazetesi, 15 Şubat 1999) diyerek seçimler öncesi bu siyasi harekete bakışını serdetmiştir.

Barış Partisi 1999 yılında parti yöneticileri tarafından feshedilince, tüm mal varlığı bu yöneticiler tarafından Milli Eğitim Bakanlığına bağışlanmıştır. Massicard'a göre bu son jestle birlikte Barış Partisi yöneticileri evrenselci ideallerini kanıtlamışlardır (Massicard, 2007: 198). Yine Massicard'a göre, Barış Partisinin başarısızlığında hem partinin kamuoyunda Alevi partisi olarak algılanması hem de meclise girmek için aşıl-

ması gerekli olan %10 seçim barajı etkili olan faktörlerdir (Massicard, 2007: 198-199).

3. Alevilerin Siyasetle İlişkileri

Türkiye'de Alevilerin siyasi parti kurmak dışında da siyasetle ilişkileri her dönemde varlığını korumuştur. Osmanlı döneminde merkezi yönetime muhalif oluşları, Cumhuriyet döneminde yönetime destek oluşları bunun göstergelerindendir. Bu durum birinci bölümde açıklandığı üzere büyük oranda onların, kimlik siyaseti, her dönemde devletten ve siyasilerden taleplerinin bulunması başta olmak üzere birçok nedenle izah edilebilir.

Tek parti döneminin uygulamaları Türkiye'nin birçok kesiminde memnuniyetsizliklere neden olmuştur. Aleviler de bu dönemin sıkıntılarını ciddi derecede hissetmişlerdir. O dönemde Alevilerin büyük kısmının köylerde yaşadığını ve tek parti iktidarındaki uygulamaların kırsal kesimlerde şehir merkezlerine oranla daha kontrolsüz ve yıpratıcı nitelikte olduğu dikkate alındığında, Alevilerin tamamının bu dönemden rahatsız olması anlaşılır olacaktır. Alevi yazarlardan Şahhüseyinoğlu'na göre; tek parti döneminde jandarmalar köylere gittiklerinde insanları sorgusuz sualsiz dövüyorlardı, karakolların odun, hayvan yemi gibi ihtiyaçları köylülerden zorla alınıyordu. Tahsildarlar vergi toplamaya gittiklerinde, ödeme gücü olmayan vatandaşların hayvanlarını ve ev eşyalarını alıp götürüyorlardı. Çoğunluğu Sünni kökenli olan tahsildarlar Alevilere karşı önyargılıydı. CHP'nin halka yönelik bu zulmü Demokrat Parti tarafından siyasi anlamda kullanılıyordu ve hatta Demokrat Partililer: *"biz iktidara geldiğimizde jandarmaların, tahsildarların baskısına son vereceğiz. Demokratlaşmanın, siyasal ve sivil örgütlenmenin, basın özgürlüğünün önünü açacağız"* diyerek siyasi propaganda yapıyorlardı (Şahhüseyinoğlu, 2001: 70-71).

Tek parti döneminin birçok icraatına muhalif olan Alevilerin büyük bir kısmı çok partili siyasi hayata geçildiğinde Demokrat Partiyi desteklemişlerdir. 1950 yılında yapılan genel seçimlerde Alevilerin büyük bir oranı Demokrat Partiyi desteklemiş hatta Cem Vakfı Başkanı İzzettin Doğan'ın babası Hüseyin Doğan Dede tek parti döneminde CHP milletvekili olmasına rağmen daha sonra Adnan Menderes'in teklifini geri çe-

virmeyerek 1946 yılında yapılan genel seçimlerde Demokrat Partiden milletvekili seçilmiştir (Şener, 1993: 183).

Demokrat Parti'nin iktidara gelmesini, Alevilerin neredeyse tamamı bir kurtuluş olarak değerlendirmiştir. Ancak bir süre sonra Demokrat Partinin icraatları Alevilerin tepkisini çekmiştir. Demokrat Partinin din ile siyaseti birbirine karıştırdığı, partinin Amerika'nın güdümüne girdiği, Demokrat Parti yöneticilerinin laiklik ve demokrasi karşıtı olan güçlerle (ağalar, şıhlar, tarikat reisleri) işbirliği içinde seçim propagandalarına çıkmaları, şeriatın alt yapısını oluşturan kurum ve kuruluşların (camiler, kuran kursları, imam hatip okulları) sayısının Demokrat Parti döneminde giderek artması gibi gerekçelerle (Şahhüseyinoğlu, 2001: 72-73) bu sefer de neredeyse tüm Aleviler Demokrat Partiye muhalif olmaya başlamışlardır. Bu muhaliflik öyle bir noktaya gelmiştir ki, 1960 yılında Demokrat Parti hükümetini yıkan 27 Mayıs askeri darbesini Aleviler sevinçle karşılamışlardır.

Siyasi partilerin program ve uygulamaları dışında, Alevilerin siyasetle ilişkisine ivme kazandıran toplumsal bir diğer olgu da göçler olmuştur. dönemde Türkiye'de 1950'li yıllarda kırsal kesimlerden kent merkezlerine ve bazı Avrupa ülkelerine yapılan göçler, toplumsal modernleşme ve kentlileşme açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu süreç asırlardır kırsal alanda gözden uzak yaşayan Alevilerin de kent merkezlerinde görünmesine ve siyasi çalkantıları bizzat tecrübe etmelerine imkân tanımıştır. Bu tecrübe onları siyasete kayıtsız kalmamalarında önemli bir etken olmuştur.

Alevilerin kimlik siyasetinde, siyasi kimliğinde, hatta devlet ve siyasetle ilişkileri üzerinde belirleyici olan bir gerçeklik de, ülkede Alevilik ekseninde yaşanan çatışmalar ve siyasi olarak adlandırılan olaylardır. Dolayısıyla onların siyasetle ilişkilerini isabetli analizlere tabi tutmak bakımından, bu olaylara kısaca göz atmakta fayda vardır. Bu elim hadiseler, Kahramanmaraş olayları (1978), Çorum olayları (1980), Sivas olayları (1993) ve Gazi Mahallesi olayları (1995) olarak bilinmektedirler.

12 Eylül 1980 askeri darbesine giden süreçte Türkiye'de siyasal ortam oldukça gerilmiş meydana gelen çatışmalar Anadolu'nun birçok yerinde kanlı mücadelelere dönüşmüştür. Aleviler ile Sünniler arasında meydana gelen büyük çatışmaların ilki, 1978 yılında Malatya Belediye Başkanı'nın öldürülmesiyle başlamıştır. CHP'nin iktidarda olduğu bir dö-

nemde sağcı görüşlere sahip olan Hamit Fendoğlu 1977 yılında Malatya Belediye başkanı seçilmiştir ve 17 Nisan 1978 yılında kendine kargoyla gönderilen bir kolinin patlaması sonucu ölmüştür (Milliyet Gazetesi, 20 Nisan 1978). Bu olay üzerine solculara ve Alevilere yönelik tepkiler giderek yükselmiş ve ertesi gün (18 Nisan 1978) çevre illerden de gelenlerle birlikte binlerce insan Malatya'da toplanıp olayı protesto etmiş, hatta solculara ve Alevilere yönelik iş yerleri tahrip edilmiştir.

Ayrıca Kahramanmaraş olayı, Çorum olayları her biri ayrı çatışmalara, sorunlara yol açmıştır. Sonraki süreçte 1993 yılında meydana gelen Sivas Madımak Oteli vakası ise bu olaylar arasında neredeyse en etkisi en uzun süren hadise olmuştur. Yakın tarihte yaşanan bu talihsiz olay, alevi hareketi için de adeta dönüm notası olmuştur. Türkiye'nin dört bir tarafından ve yurt dışından gelen on binlerce Alevi Sivas olaylarını protesto yürüyüşüne katılmış, Alevi hareketi büyük bir ivme kazanmış ve Alevilerin dernek sayıları hızla artmaya başlamıştır. O güne kadar Alevi derneklerine rağbet etmeyen gençler, derneklere koşmaya başlamıştır. Hatta Sivas olaylarından sonraki bir yıl içinde Almanya'da kurulan Alevi dernek sayısı 100'ü aşmıştır. O zamana kadarki dernek üyeleri birinci kuşak göçmenlerden oluşurken, Sivas olayları sonrası ikinci ve üçüncü kuşak göçmenler de derneklerde yer almaya başlamışlardır.

Sivas olayları ve İstanbul Gazi Mahallesi olayları gibi hadiseler, birçok alanda etkisini hissettirmekle birlikte en önemli etkisi siyasi alanda olmuştur. Sivas olaylarının olduğu dönemde SHP iktidar ortağıdır ve Alevilerden çok sayıda oy almıştır. SHP'nin iktidar ortağı olduğu bir dönemde bu olayların yaşanması, Alevilerle sol partiler arasındaki ilişkiyi zedelemiş ve Alevilerle devlet arasındaki ilişkiler yeni bir döneme girmiştir. 1990'lı yıllara kadar Alevileri muhatap almayan devlet, bu olaylardan sonra yeni politikalar geliştirmeye ve kamusal alanda Alevilerin varlığını kabul ettiğinin göstergesi olan tutumlar sergilemeye başlamıştır (Dural, 1995: 26).

Bu bağlamda devletin Alevilere yönelik ilk politikası, 1990 yılında Hacı Bektaş Anma Törenlerinin organizasyonunu, törenleri uluslararası bir organizasyon haline getirme gerekçesiyle kendi uhdesine almasıyla yürürlüğe girmiştir (Şahin, 2002:141). Nitekim o tarihten bu yana Hacı Bektaş Veli Anma Törenleri Kültür Bakanlığı tarafından uluslararası boyutta organize edilmektedir. Hatta Kültür Bakanlığının kurduğu semah ekibi her yıl bu etkinliklerin açılışında semah gösterisi yapmaktadır.

Devletin Alevileri resmi anlamda tanıması ve muhatap alması konusunda belki de en önemli adım, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in 1994 yılındaki Hacı Bektaş Anma Törenlerine katılması olmuştur (Şahin, 2002: 141). Ayrıca Demirel Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı (HBVAKV) tarafından Ankara Dikmen'de yaptırılan genel merkez binasına doğrudan destek vermiş ve binanın açılışına dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz ile birlikte katılmıştır.

Alevilerin siyasetle ilişkilerinin yoğunlaşması, her seçim döneminde alevi oylarını gündeme getirdiği gibi, partileri de Alevi aday göstermeye teşvik etmektedir. Nitekim her seçim döneminde, siyasi partiler Alevi aday göstererek Alevilerin oylarına talip olmaktadırlar. Aleviler tarafından kurulan vakıf, dernek vb. sivil toplum kuruluşlarının yöneticileri de, sosyal alanda üstlendikleri liderliği siyasi alana taşıma eğilimi taşımaktalar ve Alevileri temsil adına siyasi partilerle yakın ilişkiler geliştirmektedirler. Alevileri temsil adına ön plana çıkan vakıf/dernek yöneticileri siyasi partilerle kurdukları ilişkiler yoluyla, bir anlamda Aleviliğin siyasallaşmasına aracılık etmektedirler.

Mesela, Dünya Ehl-i Beyt Vakfı başkanı Fermani Altun'un siyasi çizgisi, spesifik bir örneği yansıtmaktadır. 1983 yılında, Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) Kurucu Parti Meclisi Üyesi olarak siyasi alanda görülmeye başlayan Altun, 1991 yılı genel seçimlerinde SHP'den milletvekili adayı olmuş ve seçilememiştir. Daha sonra CHP kurucu üyeliği ve İstanbul İl Başkanlığı yapmış, 1995 yılı genel seçimlerinde ANAP listelerinden aday olmuş ve umduğunu bulamayarak adaylıktan çekilmiştir. 1999 yılında Fazilet Partisi listelerinden Mersin 2. sıra milletvekili adayı olan Altun seçilememiştir ve nihayetinde 2011 yılı genel seçimlerinde, Ak Parti'den Tunceli milletvekili aday adayı olmuştur. Bu siyasi süreçte Alevilerin oylarına talip olan Altun'un temel iddiası, Alevilerin siyasi alanda temsilidir.

Hatırlanacağı gibi, 2007 yılında yapılan genel seçimlerde, Alevi camianın entelektüellerinden Reha Çamuroğlu Ak Parti listelerinden İstanbul Milletvekili olarak meclise girmiştir. 11 Ocak 2008 tarihinde Reha Çamuroğlu'nun koordinesi ve Abdal Musa Vakfı'nın ev sahipliğinde Muharrem iftarı düzenlenmiş ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'la birlikte çok sayıda bakan bu iftara katılmıştır. Cumhuriyet tarihinde ilk kez bir başbakanın Alevilerin iftarına katılıyor olması bakımından bu organizasyon çok anlamlıydı.

Fakat Başbakanın katılacağı bir muharrem iftarının organize edilmesi, Alevi kurumları arasında şiddetli tartışmalara yol açtı. İftar organizasyonunu eleştirmek üzere Pir Sultan Abdal Kültür Derneği tarafından basın toplantısı düzenlendi ve derneğin Genel Başkanı Kazım Genç, Ak Parti'nin açılımının Alevileri bitirmek amacında olduğunu, Alevilere yönelik inkâr politikalarıyla Aleviliğin ortadan kaldırılması konusunda sonuç alamayan hükümetin, bünyesine kattığı devşirme Aleviler eliyle, Alevilerin inançsal, kültürel, siyasal değerlerinin çürütülmesi yönünde bir asimilasyon planı ortaya koyduğunu savunarak, Muharrem orucu iftarına katılacak Alevileri, düşkünlükle itham etmiştir (Milliyet Gazetesi, 10 Ocak 2008).

Yine Ak Parti hükümeti Alevi Açılımını başlatmıştır. Bu çerçevede Alevi çalıştayları düzenlemiştir. 03-04 Haziran 2009 tarihinde Ankara'da düzenlenen 1. Alevi Çalıştayına, Alevileri temsil potansiyeli olan vakıfların, derneklerin ve federasyonların genel başkanları ve bazı önde gelen dergâh ve cemevlerinin yetkililerinden oluşan toplam 36 kişi katılmıştır. Alevi sorunlarının ve olası çözüm yollarının araştırıldığı bu çalıştaylar ardı sıra gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl içerisinde 6 çalıştay düzenlenmiş, son çalıştay da Ocak 2010 da gerçekleştirilmiştir. Alevi Çalıştayları ve bu kapsamdaki toplantılar tamamlandıktan sonra, 04 Şubat 2010 tarihinde "Alevi Çalıştayları Ön Raporu" ve 30 Mart 2011 tarihinde de "Alevi Çalıştayları Nihai Raporu" yayınlanmıştır.

Çalıştayların devam ettiği süreçlerde Alevi toplumu içerisinde farklı yaklaşımlar ve tartışmalar yaşanmıştır. O dönemde Alevi Bektaşi Federasyonunun Genel Başkanı olan Ali Balkız, çalıştaylardan ilkine katılmış ve daha sonra 6. Alevi Çalıştayına Ökkeş Şendiller'in de davet edilmesi üzerine; *"Maraş katliamının bir numaralı sanığı Alevi çalıştayına çağrılıyor, bu durum Alevi açılımını bitirmiştir"* şeklinde tepki göstermiştir. (Radikal Gazetesi, 18 Aralık 2009). Balkız, çalıştay raporu açıklandığında da, Alevi çalıştaylarında Aleviliğe Sünni bakış açısıyla bir tanım getirildiğini, bunun Alevileri asimile etmeyi hedeflediğini öne sürerek Diyanet İşleri Başkanlığı, Madımak Oteli, zorunlu din dersleri ve cemevlerinin statüsü gibi konularda rapor içeriğinde belirtilen hususlara tepki göstermiştir (Hürriyet Gazetesi, 12 Şubat 2010).

Cem Vakfı Başkanı İzzettin Doğan da, hükümetin yaptığı açılıma şans tanımak istediklerini fakat ortaya çıkan raporun boş sözlerden ibaret olup tamamen seçimleri ve uluslararası kamuoyunu yatıştırmayı he-

deflediğini vurgulamıştır. Ayrıca, hükümetin Alevilere anayasal haklarını vermekten çok, Sünni İslam'ı daha da örgütleyip devleti tam anlamıyla Sünni devlete dönüştürme niyetini gizleme aracı olarak Aleviliği kullandığını ifade etmiştir (Evrensel Gazetesi, 05 Nisan 2011).

Alevilerin siyasi alandaki varlığı, özellikle Birlik Partisi deneyiminden beri, sol partilerle birlikte anılmaktadır. Ecevit dönemi DSP'si ve CHP yıllar boyu, Alevilerle yakın ilişkileri olan, Alevi oyların çoğunu alan partiler olarak zikredilmiştir. Özellikle Kemal Kılıçdaroğlu'nun Genel Başkan seçilmesiyle birlikte, Alevileri CHP ile özdeşleştirme iyice yaygınlaşmıştır. Buna mukabil, diğer siyasi partiler de, Aleviler arasında temsil potansiyeli olan isimlerle yakın diyaloğunu devam ettirmektedirler.

Güncel bir örnekle destekleyecek olursak; Alevilerin önde gelen isimleri ile HDP arasında kurulan ittifakı gösterebiliriz. 2015 yılı Haziran ayında yapılan genel seçimlerde, bir dönem Pir Sultan Abdal Derneklerinin Genel Başkanlığını yapan Müslüm Doğan, İzmir 2. bölge 1. sıradan, Avrupa Alevi Birlikleri Konfederasyonu Genel Başkanı Turgut Öker, İstanbul 2. bölge 1. sıradan ve Hubyar Sultan Alevi Kültür Derneği Genel Başkanı Ali Kenanoğlu da, İstanbul 2. Bölge 4. sıradan HDP listelerinden aday olmuşlar ve HDP için Alevilerden oy istemişlerdir. Bu ittifak da, zaman zaman farklı siyasi partilerle işbirliğini deneyen Alevilerin, muhalif Kürt siyasi hareketiyle ittifakı bakımından öncekilere göre farklı ve güncel bir örneği yansıtmaktadır.

Netice itibariyle, Alevilerin siyasallaşması, kamusal alanda dini tavırları ve din referanslı talepleriyle gündeme gelmelerinden ziyade, siyasi tavırları ve siyasi partilerle ilişkileriyle gündeme gelmelerine zemin hazırlamıştır. Her seçim döneminde Alevilerin oylarının hangi partilere gideceği, hangi partinin Alevi oylarına talip olmak için Alevi aday göstereceği tartışılmaktadır. Bu sürecin doğal bir sonucu olarak, Alevi kimliği denildiğinde; dini, kültürel boyutlarından ziyade siyasi boyutu ön plana çıkan bir kimlik hareketi söz konusu olmaktadır.

Alevilerin, siyasi partilerle ilişkileri bakımından güncel bir örnek de, HDP ile olan ilişkilerdir. 2015 yılı Haziran ayında yapılan genel seçim-

lerde, bir dönem Pir Sultan Abdal Derneklerinin Genel Başkanlığını yapan Müslüm Doğan, İzmir 2. bölge 1. sıradan, Avrupa Alevi Birlikleri Konfederasyonu Genel Başkanı Turgut Öker, İstanbul 2. bölge 1. sıradan ve Hubyar Sultan Alevi Kültür Derneği Genel Başkanı Ali Kenanoğlu da, İstanbul 2. Bölge 4. sıradan HDP listelerinden aday olmuşlar ve HDP için Alevilerden oy istemişlerdir. Bu ittifak da, zaman zaman farklı siyasi partilerle işbirliğini deneyen Alevilerin, muhalif Kürt siyasi hareketiyle ittifakı bakımından öncekilere göre farklı ve güncel bir örneği yansıtmaktadır.

Netice itibariyle, Alevilerin siyasallaşması, Alevilerin kamusal alanda dini tavırları ve din eksenleri talepleriyle gündeme gelmekten ziyade, siyasi tutumları ve siyasi partilerle girdikleri ilişkilerle gündeme getirmektedir. Nitekim her seçim döneminde, Alevilerin oylarının hangi siyasi partiye gideceği, hangi siyasi partinin Alevilerin oylarını almak için Alevi aday göstereceği konusu sıkça tartışılmaktadır.

Sonuç

Alevi toplumunun Türkiye Cumhuriyeti döneminde siyaset ile ilk dirsek teması Kurtuluş Savaşı yıllarında Alevilerin savaşa katılmaları, Atatürk'ün milli mücadeleye destek istemek üzere Alevilerin bazı önde gelen isimleriyle görüşmeler yapması ve Alevilerin Cumhuriyetin kuruluşuna ve devrimlere açıktan destek vermeleriyle gerçekleşmiştir. Böylece onların Osmanlı döneminde merkez ile olan çatışmaları, Cumhuriyetin ilanıyla devletle olumul ilişkilere evirilmiştir. Aleviler cumhuriyet devrimlerini büyük oranda desteklemişlerdir. O dönemde tamamına yakını köylerde yaşayan Aleviler, özelikle Köy Enstitüleri ve Halk Evlerini sahiplenmişler, çocuklarını bu kurumlarda okutmuşlardır. Bu şekilde Aleviler ilk kez devlet kurumlarından eğitim alma imkânı buldukları gibi, kamusal alanda görev yapmak üzere meslek sahibi olmuşlardır.

1950'li yıllardan itibaren Türkiye'de yoğun olarak görülmeye başlayan köyden şehir merkezlerine ve Avrupa ülkelerine göçlere Aleviler de yoğun ilgi göstermiştir. Kent merkezine göçler Alevilerin kamusal alanda ve siyasette görünürlüğünü artırırken, Avrupa'ya göçleri sonucu oluşturdukları diasporik kimlikle birlikte, dini ve kültürel kimlikleri siyasi kimliğe evrilme yoluna girmiştir. Diaspora Aleviliği, Türkiye'nin iç ve dış siyasetini doğrudan etkileyecek boyuta ulaşmıştır.

Yine göçlerle birlikte 1960-1990 arası yıllar, Aleviler açısından farklı sosyolojik süreçleri yoğun olarak yaşadıkları ve siyasetle doğrudan ilişkili oldukları bir dönem olmuştur. Asırlardır Anadolu'nun köylerinde homojen bir toplumsal yapı halinde yaşayan ve daha ziyade dini bir gelenek çerçevesinde yaşamlarını sürdüren Aleviler, göçlerden sonra kent merkezlerinde uzun süre kimliklerini gizlemek zorunda kalmışlar, çocuklarına geleneksel dini eğitimlerini vermemişlerdir. Böylece kent Aleviliği oluşmaya başlamış, Alevi toplumunun temsili din adamları olan dedelerden çıkıp, dini formasyonu olmayan araştırmacı yazar, siyasetçi, sivil toplum örgütü yöneticisi nitelikli Alevi aydınlara kalmıştır. Kentleşmenin Alevi toplum açısından belki de en önemli sonucu olarak, Aleviliğin dini kimlik olmaktan uzaklaşarak, siyasi kimlik hareketine dönüşmüş olması kabul edilebilir.

Bu arada Alevilerin Birlik Partisi ve Barış Partisi ile birlikte doğrudan siyasete girme girişimleri olmuş, fakat hedeflenen başarıya ulaşılamamıştır. Bu başarısız girişimlere rağmen Alevileri siyaset arenasından çekilmemiş, mevcut sağ ve sol partilerde siyaset yapmaya, Alevi toplumunun hak ve taleplerini bu mecralarda dile getirmeye devam etmişlerdir. Zaten siyasi partiler de Alevilerin oy potansiyelini göz ardı etmemiş, her dönemde onların, dini, kültürel taleplerine yönelik söylem ve tutumlar sergilemişlerdir.

Türkiye'de siyasal İslam'ın da büyük bir ivme kazandığı dönemlerde güvenlik sorunu yaşadıklarını düşünen Aleviler, kendi varlıklarına tehdit olarak gördükleri sağcı Sünni kesime karşı, sol ve Marksist hareketler içinde yer almışlar ve gizledikleri Alevi kimliğinin yerine kendilerini solcu, Kemalist ve Marksist kimliklerle ifade etmişlerdir.

Türkiye'de yaşanan sağ-sol çatışmaları Alevi-Sünni çatışmalarına dönüşmüş ve Aleviler, yakın tarihte meydana gelen ve çok sayıda insanın öldüğü Kahramanmaraş olayları (1978), Çorum olayları (1980), Sivas olayları (1993) ve Gazi Mahallesi olayları (1995) gibi talihsiz olaylar yaşamışlardır. Bu çatışmalarda yaşanan acı tecrübeler, Alevilerin toplumsal hafızalarında derin izler bırakmıştır. Bu olaylarla birlikte, Alevilerin, sosyal, kültürel, siyasî ve dinî nitelikli örgütlenmeleri hız kazanmıştır. Örgütlenmeler, Aleviliği daha görünür kılmış, kamusal alanda ve siyaset alanında tanınmalarına ve gündemde kalmalarına katkıda bulunmuştur.

Uluslararası işgücü hareketiyle birlikte, Avrupa ülkelerine yerleşen Aleviler, kendilerine varlık alanı oluşturabilmek için orada da siyasi mücadeleler içerisinde bulunmuşlardır. Nitekim bu yoğun mücadelelerin sonucunda, hem ülke içinde kent merkezlerinde hem de Avrupa ülkelerinde varlık mücadelesi veren Aleviler, vakıf, dernek, siyasi parti gibi örgütlenmeleri aracılığıyla devletle doğrudan iletişime geçmişler ve yine bu kurumlar sayesinde, genç kuşağın bir türlü sahiplenemediği Alevi kimliğini yeniden canlandırma imkânı bulmuşlardır. Alevilerin yapısal dönüşümüne de vesile olan bu süreç, Türkiye'nin sosyal ve siyasi yapısında Alevi varlığının kabul edilmesi ve devletin Alevileri doğrudan muhatap alması açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur.

1990'lı yıllar ise Alevilerin devletle ve siyasetle uzlaşma ve devlet tarafından muhatap alınma dönemi kabul edilebilir. Alevilerin kurdukları vakıf ve derneklere cem evi inşa etmeleri için araziler tahsis edilmiş, maddi yardımda bulunulmuştur. Aleviler vakıf, dernek, federasyon gibi sivil toplum örgütlerinin sayısı hızla artmaya başlamış, bu örgütler sayesinde Aleviler hem devletle diyalog kurmaya başlamışlar ve taleplerini gündemde tutma imkânı bulmuşlardır. Günümüze gelindiğinde, yıllardır yüksek bir sesle ve uzlaşmacı üslupla dile getirilen talepler, devlette karşılığını bulmuş ve 2008 yılında Ak parti hükümeti tarafından Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi kapsamında Alevi Açılımı yapılmıştır. Alevi Açılımı kapsamında toplam 7 adet çalıştay gerçekleştirilmiş ve bu çalıştaylara hem Alevi toplumunu temsil kabiliyeti olan Aleviler hem de bu konuda görüş ve önerilerinden istifade edilebileceği düşünülen akademisyenler, gazeteciler, sivil toplum örgütü yöneticileri vb. toplam 304 kişi katılmış ve Alevilerin talepleri enine boyuna tartışılma imkânı bulmuştur. Her ne kadar tüm Alevileri memnun edecek bir sonuca ulaşılmasa da bu gelişmeler Alevilerin devlet ve siyaset nezdinde kabul görmesi, taleplerinin ciddiye alınıp çözüm arayışlarının tartışılması yönleriyle, siyaset ve Alevilik ilişkilerinde tarihi dönüm noktalarından kabul edilebilir.

Aleviler ve Alevilik son yüzyılda sosyal, siyasi ve dini açılardan Türkiye'nin en önemli gündemlerinden biri olmuştur. Bu araştırma ile Alevilerin, kentleşme ve modernleşme süreci eşliğinde siyasallaşması ve devlet ve siyaset kurumuyla ilişkileri ele alınmıştır. Alevilerin siyasi kurumları olarak, Aleviler tarafından kurulmuş ve sonradan kapatılmış siyasi partiler incelenmiştir. Bu siyasi partilerin varlığı her ne kadar kısa

bir dönemle sınırlı olsa da, Alevilerin siyasi alandaki hareketlerini, duruşlarını anlamak bakımından önemlerine vurgu yapılmıştır. Alevilerin diğer siyasi akımlar ve partilerle ilişkileri de analiz edilmiştir. Zira Alevilik öteden beri her ne kadar dinî bir olgu olarak değerlendirilse de cumhuriyet tarihindeki sosyolojik süreç, siyasî tavırlarının geliştirilmesine zemin hazırlamış ve Aleviliği siyasî ve ideolojik hareketlerle doğrudan ilişkili hale getirmiştir.

Alevilerin siyasetle imtihanının ele alındığı bu bildiri ile Alevilerin, kentleşme, modernleşme ve siyasallaşma şeklinde ifade edilebilecek sosyolojik tecrübelerinin, izini takip etmek mümkün olacaktır.

Anlaşılan o ki Alevilerin ve Aleviler ekseninde cereyan eden meseleler, Alevi toplumunun siyasetten beklenti ve talepleri ve Alevilerin siyasete etki ve katkıları Türkiye'nin siyasi gündemi ve siyasi hayatını daha uzun süre meşgul edecektir.

Kaynaklar

ATA, Kelime (2006). "Türkiye Birlik Partisi", *Kırkbudak Anadolu Halk İnançları Araştırmaları Dergisi*, Y.5, S.2, Ankara.

BAL, Hüseyin (2010). "Cumhuriyet, Mustafa Kemal ve Alevi Bektaşiler", *Alevilik- Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, S.3.

BİNGÖL, Bülent (2008). *Türk Siyasal Yaşamında Birlik Partisi – Türkiye Birlik Partisi*, Dokuz Eylül Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

BOZKURT, Fuat (1993). *Aleviliğin Toplumsal Boyutları*, İstanbul: Tekin Yay.

BOZKURT, Fuat (2006). *Çağdaşlaşma Sürecinde Alevilik*, İstanbul: Kapı Yay.

CİNEMRE, Levent & Figen Akşit (1995). *100 Soruda Tarih Boyunca Alevilik ve Aleviler*, 1995: İstanbul.

DOĞRU Ahmet (2003). *5 Haziran 1977 Genel Seçimlerinin 1973 Seçimleriyle Karşılaştırmalı Analizi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

DÖNMEZ, Mehmet (2003). *Sosyal Bütünleşme Açısından Alevilik (Malatya Uygulaması)*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya.

DÖNMEZ, Mehmet (2007). "Sosyal Değişim Sürecinde Hayat Aleviliği", *2.Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni* (17-18-19 Ekim 2007), Düzenleyen: Gazi Üniversitesi, Bektaşilik Araştırma Merkezi.

DURAL, Tamaşa F. (1995). *Aleviler ve Gazi Olayları*, İstanbul: Ant Yay.

GÜLER, Sabır (2008), *Aleviliğin Siyasal Örgütlenmesi*, Ankara: Dipnot Yay.

KALELİ, Lütfi (2000). *Alevi Kimliği ve Alevi Örgütlenmeleri*, Can Yay., İstanbul.

KAYNAR, Mete Kaan (2007). *Cumhuriyet Dönemi Siyasi Partileri*, Ankara: İmge Kitapevi.

KİRİŞÇİOĞLU, Nusret (1975). Partilerimiz ve Liderleri 1973-1975, İstanbul: Baha Matbaası.

MASSICARD, Elise (2007). *Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması*, Terc: Ali Berktay, İstanbul: İletişim Yay.

MASSICARD, Elise (2005). Alevism in the 1960s: Social Chance and Mobilization, Editörler: Markussen ve Hege Irene, *Alevis and Alevism, Transformed Identities*, İstanbul: Isis Yayınları.

OKAN, Murat, (2004). *Türkiye'de Alevilik*, Ankara: İmge Kitabevi.

SCHULER, Harald (2002). Türkiye'de Sosyal Demokrasi: Particilik, Hemşehrilik, Alevilik, İstanbul: İletişim Yayınları.

SUBAŞI, Necdet (2010). *Alevi Modernleşmesi*, İstanbul: Timaş Yayınları.

ŞAHİN, Şehriban (2002). "Bir Kamusal Din Olarak Ulus Ötesi Sosyal Alanlarda İnşa Edilen Alevilik", *Folklor Edebiyat, Alevilik Özel Sayısı* I.

ŞAHHÜSEYİNOĞLU, H. Nedim (2001). *Alevi Örgütlerinin Tarihsel Süreci*, Ankara: Ayyıldız Yay.

ŞENER, Cemal (1993). *Yaşayan Alevilik*, İstanbul: Ant Yay.

TURAN, Şerafettin (2002). Türk Devrim Tarihi, C.5, Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (27 Mayıs 1960-12 Eylül 1980), Ankara: Bilgi Yay.

ÜZÜM, İlyas (1998). "Kültürel Kaynaklarına Göre Alevi İnançları ve İbadet Anlayışları", *Köprü*, Bahar.

YILMAZ, Nail (2005). *Kentin Alevileri*, İstanbul: Kitabevi.

ZURCHER, Jan E. (2004). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İstanbul: İletişim Yay.